СХII.С.114/1

СРПСКА СИНТАКСА.

СВЕСКА I.

Цена 4 гроша или 40 новчића.

МУЗЕЈ МАТИЦЕ СРПСКЕ
НОВИ САД
30-006

У БЕОГРАДУ
У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРНЈИ
1864.

Ф 19 5 35/2/1.1

РШ 10

РШ ј0
РIIIФ III 35/2/1.1

Аркадија Варађанов
ученик.

ИЗВОД

ИЗ

СРПСКЕ ГРАМАТИКЕ

СВОЈИМ УЧЕНИЦИМА

саставио

ЈОВАН БОШКОВИЋ

ПРОФЕСОР СРПСКОГА И РУСКО-СЛОВЕНСКОГ ЈЕЗИКА У ДРЖАВНОЈ ГИМНАЗИЈИ БЕОГРАДСКОЈ.

КЊИГА ДРУГА.

МУЗЕЈ МАТИЦЕ СРПСКЕ
НОВИ САД 30.006

У БЕОГРАДУ

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

1864.

IV. ДЕО

ГРАМАТИКЕ.

СИНТАКСА.

ДЕО ЧЕТВРТИ.

РЕЧЕНИЦЕ СРПСКОГА ЈЕЗИКА.

1.

(Шта је синтакса.)

У синтакси се гледа како се речима казују мисли.

2.

(Шта има у свакој мисли.)

У свакој мисли има двоје: једно, о чему се мисли, које се зове *подмет* [1], а друго, шта се о њему мисли, које се зове *прирок* [2].

3.

(Шта је реченица)

Цела мисао речима изречена зове се *реченица* [3], на пример: Дан осване.

4.

(Шта може бити подмет.)

Подмет у реченици може бити свака реч, о којој се што каже, на пример: Види *Бог* [4]. Ласно је *говорити* [5]. *Сутра* [6] бринуће се за се. „*Али*“ [7] девојци срећу губи.

5.

(Шта може бити прирок.)

***Правило.* Прирок може бити само глагол у својим променама, на пример: Дан *осване*. *Поста* тишина.**

***Изузетак.* Али кад који глагол није довољан прирок, онда прима уза се друге речи, које с њим зајe-**

---

[1] субјект, подлог. — [2] предикат, прилог. — [3] фраза, став, предложење. — [4] именица. — [5] глагол. — [6] прилог. — [7] савез.

дно бивају прирок, на пример: Петар *поста жалостан.*

Примедба. Кад је глагол *бити* таки недовољан прирок, онда се *друга реч*, која је управо с њим прирок, зове *сама прирок*; а глагол *бити* зове се само *састављак*[8], који остало, што се у прироку каже, саставља с подметом, да би била мисао. Оваки прирок — имајући у глаголу *бити* свезу, која му је потребна, да би се с подметом саставио у мисао — могу бити веома различне речи, на пример: Крв није (не *је*) *вода.* *Добар* је Бог. *Ласно* је говорити, ал' је *тешко* творити.

6.

(Кад се изоставља подмет.)

Правило. Којој се реченици ласно може разумети које јој је подмет (као на пример кад је подмет лична заменица), у њој се он не казује изреком, као: Жедан сам —. Стани —! Кад он чу то, — постаде жалостан.

Изузетак. Али кад је особита сила у подмету, онда се и он изреком каже, на пример: *Он* је паша, а *ја* сам субаша.

7.

(Кад се изоставља прирок.)

Прирок се не може нигда изоставити осим у *реченицама крњим*[9], на прилику: Бог — високо, а цар далеко. Хвала — Богу на његову дару! Од куд теби — моја писаљка?

8.

(Које реченице немају подмета.)

У којима је реченицама прирок глагол *безлични* (или трећега непознатог лица), оне немају подмета, на пример: Или *грми*, ил' се земља тресе. Кад *би* у јутру.

---

[8] копула, свеза. — [9] елипсе.

9.

(О више подмета и прирока у реченици.)

У реченици може бити или само један подмет и један прирок, на пример: *Човек живи*; или више подмета, а прирок само један, на пример: *Људи* и *животиње дишу*; или више прирока, а подмет само један, као: *Лупежи поткопавају* и *краду*; или више и подмета и прирока тако, да сваки прирок припада сваком подмету, на прилику: *Мати* његова и *браћа* његова *стајаху* на пољу и *чекаху*. Све се оваке реченице зову *просте*.

10.

(О простим и сложеним реченицама.)

Проста се реченица зове она, у којој има само један подмет и један прирок, или у којој су више подмета и прирока везани један за други савезом. — Више простих реченица могу се на различне начине саставити у једну, која се онда зове *сложена*, на пример: Кад ме питаш, право ћу ти казат'. Ко говоре људи да је син човечији?

Поједине реченице у сложеним реченицама зову се *чланови*.

11.

(Додатци или ширење реченице.)

Осим подмета и прирока може у реченици бити и других речи. Оне се додају или подмету или прироку, да би мисао била јаснија, и могу се звати *додатци*, на пример: Живи *Бога* хвале. *Дунавом* плови лађа *лагана*. *Где-но синоћ на ноћишту* бесмо.

12.

(Додатци додатака.)

И сами додатци могу имати своје додатке, на пример: Бог не да *једном* човеку *сва* добра.

13.

(О пирорчним, спојеним и изједначеним додатцима.)

У *прирочним* се додатцима саставља оно, што значи додатак, с оним чему се додаје, истом онда, кад се додатак изрече, на пример: Отиде *жалостан*. Ко *жив* дочека. Нисам их рад отпустити *гладне*.

У *спојеним* [10] се узима да је оно, што значе додатци, већ састављено с оним, чему се додају, и по том да су с њим заједно као једна ствар, на прилику: *Бела* вила из горе дозива. Вели њему *царица* Милица. Уранила *Косовка* девојка. *Коњ* Зеленко *росну* траву пасе.

У *изједначеним* [11] се додатцима оно, чему се додају, казује другим именом, које му припада, кад се гледа с друге стране, као: Царе Лазо, *честито колено*. Ће си сине, *Стахинићу баше*. Да сам, *јадна*, студена водица. Та немој их, *младе*, погубити.

14.

(Како се дели синтакса.)

Синтакса се дели на двоје: на синтаксу простих и сложених реченица.

Наука о простим реченицама има два главна раздела: о именима и о глаголима у простој реченици. Код имена се гледа како стоји: род, број и падеж, а код глагола: стање, начин, време, број и лице.

Синтакса пак сложених реченица казује нам: различне врсте реченица, састављање периода, и намештање или ред речи. У додатку говори се о знацима застајања.

---

[10] атрибутн. — [11] апозиције.

СИНТАКСА

ПРОСТИХ РЕЧЕНИЦА

ЛЬВОВСКАЯ
СИНАГОГА

ПРВИ РАЗДЕО.

ИМЕНА У ПРОСТОЈ РЕЧЕНИЦИ.

15.

(Имена по своме значењу у роду и броју, и имена у падежу.)

Имена појединце узимају се у реченицу или само по своме значењу, на пример: *златна* јабука, или осим значења својега, треба још да стоје у којем падежу, било без предлога или с предлогом [12], на пример: *од злата* јабука.

Примедба. Реченицу особито шири додавање падежа, као ближих или дальих предмета, на које глаголска радња прелази; осим тога реченица бива јаснија још: прилозима и предлозима, придевским и именичним атрибутима, и тако даље.

О падежима.

Први падеж.

16.

(Кад се говори први падеж.)

У првом падежу стоји:

1. подмет [13], на пример: *Рука* руку мије, а образ *обадвије*. Бејаше један *рибар*.

2. прирок, кад није сав у глаголу, него још у којој речи, на пример: Бог је *спор*, али је *достижан*. Ви сте *видело* свету.

---

[12] Предлози слажу се само с 2. 3. 4. 6. и 7. падежем, а никада с 1. и 5.

[13] Подмет може стајати још само у 2. падежу, на пример: Биће кише. Али Марка дома не бијаше.

17.

(Први падеж као прирок уз глаголе који значе бивање.)

1. Имена могу стајати као прироци у 1. падежу не само уз глагол *бити*, него и уз ове глаголе, који такође значе бивање, само мало различно: *постати*, *настати*, *остати*; *доћи*, *изаћи* [14], на пример: Оста *гладан*. Изашао *човек*.

2. И уз неке прелазне глаголе, кад постану повратни, може стајати у 1. падежу још која реч као прирок. Такови су глаголи: *учинити се*, *створити се*, *градити се*, *прометнути се*, *поставити се*, на пример: Анђео се начини *калуђер*. Девојка се створи *пауница*. Она се прометну *овца*.

3. Бивање је и онда, кад се о чему само мисли да јест, на пример: Он *се* мањи и од мрава *чини*. За то 1. падеж као прирок стоји и уз ове глаголе: *видети се*, *показати се*, *јавити се*, *наћи се*, *бројити се*, на пример: Ти се видиш *јунак* од међдана. Нико да се не јави *жалостан*. Да се ко *веран* нађе.

4. И уз глагол *звати се* може 1. падеж стајати као прирок, на пример: Чељад она, која за мртвима жале и наричу, зову се *покајнице*. Није вредан *брат његов* звати се.

Примедба. Има реченица са два прва падежа и уз глаголе другога значења, али је у њима сам глагол довољан прирок, а један од два прва падежа само је *прирочни додатак*, на пример: Десило се Туре *нежењено*.

---

[14] а и уз падати, али само у реченицама као што је ова: Милан ми пада рођак.

Други падеж без предлога.

I.

Други падеж за припадање.

18.

(Шта показује реч у другом падежу.)

У другом падежу реч показује да јој нешто припада.

19.

(Шта може припадати или уз које речи стоји 2. падеж.)

Припадати може (и по томе 2. падеж стоји уз речи које значе):

1. Право ***имање***, **на пример: То нису новци** *тога трговца*. **По јужним крајевима** *нашега народа* **Јер је** *такових* **царство Божије.**

2. Онаки *део целога*, **који је и сам** *за себе нешто* [15], **на прилику: На заклопцу** *овога ковчега*. **Врата** *паше собе*. **Није** *сваке тице* **једнако месо.**

Примедба. **Као део може припадати још: 1.** *име*, **на пример: Име** *некаквога Турчина*; **2.** *место* **и** *време*, **као: У месту** *његова рођења*, — **то су године** *његова владања*; **3. све што је** *обузето* **нечим, тако да оно, што као обузима, долази у 2. падеж, на пример: Не дајте се опет у јарам** *ропства* **ухватити Тужне** *срца* **тајне.**

3. Што показује какво је друго што (*каквоћа***), може припадати, на пример: У простоти** *срца својега*. **У празности** *ума својега*. **Тврђа** *Србина* **у вери. За здравље** *свију нас*!

---

[15] Део, као што је на пример: четврт хлеба, показује само колико хлеба, а за себе није ништа, него опет хлеб. О таким деловима биће реч мало даље.

4. *Радња* и *дело* припада ономе, што ради, и *стање* ономе, што се у њему налази, као: Орање *Краљевића Марка.* Молитва *праведнога* много може помоћи. На свршетку *посла.* До пропасти *царства српскога.*

5. Родитељи и деца, и остала *родбина* и својат припадају једно другоме, на пример: Бога моли *Југовића* мајка. Пита њега љуба *Радојице.* Дивна *мора* дивни синче.[16]

Примедба. На овај начин може осим родбине припадати и друго много којешта, на пример: Сваки је *свога дома* господар. Сведок *Христова страдања.* Богу, судији *свију.*

20.

(Како се казује припадање.)

1. Да што припада — на који год од ових начина — казује се *другим падежем* именице онда, кад уз њу стоји додатак, на пример: Све за славу *Бога великога.* У здравље главара *наше општине.* Мила брата *дужда* од Млетака. — Оваки је *додатак* и цела *реченица*, која се речју *који* привезује за оно, чему се додаје, на пример: Реч, што чујете, није моја него *оца, који ме посла.*

Примедба. Будући да додатци с оним, чему се додају, једну ствар показују, за то овде пристају и ваки примери, у којима се додатци привезују речју *и*, на пример: Љубав *Бога* и *оца.* — Напротив, са свим је друкчији пример: Бог Авраамов и Исаков и Јаковљев. У њему није једно лице са више имена, него је више лица, којих имена нису једно другоме додатци, него стоје на једнако.

---

[16] Међу познаницима није потребе помињати којим именом припада оно, о чему говоре: Јес' видео Косу Смиљанића (жену, сестру, кћер)? Који пре дотрчи до мене онога ћу (љуба) ја бити.

2. Кад именица нема додатка, онда јој се други падеж за припадање замењује *придевом*, на пример: *Свега села* овце а *кметово* звонце. [17]

Примедба. **Од којих именица имају придеви за припадање и какови, то треба да покаже речник и други део граматике, где се казује како постају речи. Овде ће се од тога навести само неколико примера мимогред.**

Такови су придеви с овим наставцима:

1. *Ов* или *ев*: Стојанов, царев; бадемов, јелов; крстов, винов.

2. *Ин*: материн и мајчин, сидијин; ружин, прохин; — очин.

3. *Ј* (ј-и): **Ивањ дан, Михољ дан; Бања Лука, ђаволји; јагњећи** (јагњет-ј-и), **псећи, говеђи** (говед-ј-и), **медвеђи; јелењи, шарањи, и тако даље.**

4. *Ий* (ий-и или јј-и=ј-и) : **Божији и Божји — човечији, дечији; вучији, рачији, козји, пасји, рибљи** (риб-л-ј-и), **крављи, сомљи.**

5. *К* или *ск* (к-и, ск и): **јуначки, девојачки, српски, војводски, јеленски, курјачки; градски, тамнички; јесенски, старински; општински, заједнички; вински; казански.**

6. *Н* (н-и) [18]: **житни, лубеничии, зубни, петни, качни, мотични.**

7. *Ен* (ен-и): **водени, црквени, чабрени, клетвени.**

8. *Њ* (њ-и): **Господњи; вечерњи, ускршњи, јутрењи** (јутр-е-њ-и).

9. *Ињ* (иње-и): **петињи; змијињи, зверињи, мравињи.**

10. *Ј* и *ев* Јаковљев (Јаков-л-ј-ев); **мрковљев; бировљев.**

---

[17] Тако је и ово: По милости Божијој и по вољи народној. Државни савет (или савет српске државе), и тако даље.

[18] Таковнх придева има од свакојаких именица, само не од оних, које значе чељаде или животињу.

11. *Ов* и *ј* или *ев* и *ј* (ов-л-ј-и): синовљи, мужевљи; косовљи, пужевљи.

12. *Ов* и *ск*: поповски, сватовски, зетовски, кнезовски, краљевски, змајевски; топовски.

13. *Ин* и *ск*: агински, газдински, спахијски (спахи-ји-ск-и), братински, гостински.

21.

(Кад се који придеви говоре)

Придеви с наставком *ов* или *ев*, *ин*, *ј* и *љев* (ј-ев) замењују 2. падеж *одређеним именицама*; а придеви с осталим наставцима (*иј* или *ји*, *ки* или *ски*, *ни*, *ени*, *њи*, *ињи*, *овљи* или *евљи*, *овски* или *евски*, и *ински*) замењују 2. падеж *неодређених именица*, а по томе и 2. падеж *множине*, јер се под именом једне ствари, али — у мисли — ничим неразликоване од осталих истога имена, разумеју и све друге.

Примери кад је именица одређена: царев, кнежев, човеков, девојчин, судијин, и тако даље.

Придеви кад је именица неодређена: царски, кнежевски, човечији, девојачки, судијски, и тако даље.

Придеви за припадање једној неодређеној ствари и множини, на пример: српски (може значити једнога Србина и множине Срба [29], исто тако) кнезовски, спахијски, хајдучки; људски, и други.

22.

(Примери противни овој разлици.)

Има и примера противних овој разлици. То долази отуда.

1. Што се *све ствари једнога имена* могу узети *као једна*, а да би се мислило да је једна, треба да се мисли као одређена, и за то је често *вуков* што

[29] Дакле: Српска историја, а не „историја Срба“. Цар руски (или свију Руса), а не „цар Руса“.

и *вучији*, *лавов* што и *лавски*, *голубов* што и *голубињи*, дакле једнакога значења са придевима за неодређене именице.

2. Што је *ствар* собом *само једна*, те је не треба разликовати од других истога имена; за то се каже на пример: *Божији*, *Београдски* (а не Богов, Београдов), и тако даље, па је опет одређено.

3. Што се *ствари истога имена* тако *слабо разликују* једна од друге, да се на разлику и не гледа, него кад се говори *о којој* између њих, говори се као о свима њима, а да се баш о њој говори, оставља се да се разуме *из остале беседе*, тако на пример:

Кад у јутру јутро освануло
И *градска* се отворише врата,
Тад ишета царица Милица.

Овде се мисле врата града Крушевца, па опет стоји придев „*градски*“ (а не *градов*), као да би именица била неодређена.[20] — Најпосле

4. Само *од обичаја* долази, те *једнога именица* има за припадање *само један придев*, који је замењује и кад је одређена и кад је неодређена, на пример: *детињи* (*детегов* је необично).[21]

Примедба. У песмама — да би слогови изашли на број — налази се 2. падеж именица и онда, кад су без додатка, на пример: Пита њега Љуба *Радојице* (место Радојичина). — Од презимена други је падеж у обичају и осим песама (премда су придеви много обичнији), на пример: Кула *Ђуришића* и чардак *Алексића*. Узрок може бити да је у томе, што се у мисли држи и додатак (који Ђуришић и који Алексић), па се у беседи не помиње.

---

[20] Такове су све именице од којих придеви имају наставак н и или ени.

[21] За множину се каже: дечин и дечији.

23.

(О заменицама за припадање.)

Под истим правилима стоје и личне замепице (ја, ти, он, ко, што, се). И оне показују припадање другим падежем само онда, кад имају додатак, на пример: за здравље *свију нас*! — А кад је лична заменица без додатка, онда јој 2. падеж за припадање замењују придеви, и то: *мој* (наш) за 1. лице, *твој* (ваш) за 2. лице, *његов* и *њен* или *њезин* (њихов или њин) за 3. познато [22], *чиј* за 3. непознато лице, а за свако лице *свој*.

24.

(О заменици *свој*.)

Као год што лична замепица *се* замењује подмет, био које му драго лице и стајао у једнини или у множини (на пример: мијем се, мијеш се, мије се, мијемо се, мијете се, мију се), тако и придев *свој*, који је од *се* постао, замењује 2. падеж подмету, био подмет које му драго лице и стајао у једнини или у множини, на пример: (кад је подмет 1. лице): Ја погубих *свога* сина Марка. Да ми *своје* коње одморимо. — (2. лице): *Своје* мртве све спомени. Брзо *своје* коње опремајте. — (3. лице): Виде Иван *своје* беле дворе. Кад ме *својој* мајци усказују. [23]

Из ове службе, у којој придев *свој* замењује подмет, долази му и друга. Као што са речју *се* глаголи могу бити безлични, а по томе и реченице

---

[22] Место придева за 3. лице налази се и сад кадшто други падеж: Њ е (место њезина) се лепота била разгласила по свету. Но и х (место њихову) сестру сунце проси.

[23] И у народним песмама и у најстаријим књигама има примера са другим придевима (мој, твој, његов, наш, ваш, њихов) место с в о ј, али према свакоме има истих онаких са с в о ј, а да је с в о ј правилније, показује само значење његово, које је напред казано.

без подмета (на пример: зар се тако иде?), тако се и придевом *свој* може казати припадање, у коме нема онога, чему што припада, на пример: Не ваља *своје* звоно за туђег овна везати.

25.

(Придев уз додатак место 2. падежа.)

Налази се, али врло ретко, придев место 2. падежа именице и онда, кад уз њу стоји додатак, који остаје у 2. падежу, на пример: Син Јосифа *сина* Илијна, *сина* Мататова. Дивим се простоти *нашој*, *коју* нисмо кадри видети.

26.

(Шта бива кад се две именице узму као једна.)

Има и од две именице, од којих је једна додатак другој, да се само једна мења по падежима, и то друга, а прва да остаје у првом падежу, на пример: Брат-Стева, брат-Стеве, и тако даље.

Овакове по две речи узимају се као једна, и за то у 2. падежу за припадање остају истом онда, кад имају још какав додатак, на пример: Брат *капетан-паше из Зворника*.

Ако ли немају другога додатка, замењује им се 2. падеж придевом, као: *Чича-Томина* колиба.

27.

(О речима које немају придева за припадање.)

Осим именица и заменица остала имена немају оваковых придева, него им за припадање остаје 2. падеж, на пример: Ал' *драгога* двори затворени. Песме *Мушицкога*.

II.

Други падеж за предмет.

28.

(Уз које именице стоји 2. падеж место 4. 2. 3. или 6. уз глагол.)

Уз именице, у којим има глаголске радње, стоји — као додатак — у 2. падежу реч, на коју радња она

прелази (предмет). Ова се радња највећма показује у оним именицама, које су постале од глагола, али је имају и друге.

Радња је у глагола најјача кад прелази на 4. падеж, за то именице од свакога оваког глагола могу имати у 2. падежу реч, која би уз глагол стајала у 4-ом, а према њима врло ретко долазе именице од глагола с предметом у другом којем падежу.

Прво, 2. падеж уз именицу место 4-ога уз глагол, на пример: Зидање *Раванице.* За јело *идолских жртава.*

Друго, 2. падеж уз именицу место 2-ога уз глагол на пример: У игрању *прстена.* Све од страха *малог Радојице.*

Треће, 2. падеж уз именицу место 3-ега уз глагол, као: За нâд (надање) *вечнога живота.* Све од чуда *лијепе ђевојке.*

Четврто, 2. падеж уз именицу место 6-ога уз глагол, на пример: Господар мој узима од мене управљање *куће.*

Примедба. Често уз оваке именице стоје падежи они, који стоје уз глагол, као: За владања Киринова *Сиријом.*

III.

Други падеж за каквоћу.

29.

(Две речи у 2. падежу, које показују какво је што.)

У 2. падежу овога значења реч показује, какво је друго нешто, чему припада ствар, којој је она име. Такова реч има уза се као додатак другу, која је највише придев, на пример: Човек *добре руке.* Гдекоји иду и *гола врата.* Град на три угла *неједнаких страна.*

У примерима, који ће сад доћи највише ће се показати какве су ствари у уму, а не телом својим,

као: Човек *блажене душе — чудноватe ћуди — тврда срца.* Хоћу, *драге воље.* Срби *закона турскога.* Док сам и ја *твога доба* био.

Примедба. Има примера, у којим нема онога, о чему се 2-им падежем каже какво је, као: *Срећна уранка!*

IV.
Други падеж материје.
30.

(Две речи у 2. падежу, које показују ода шта је што.)

У другом падежу овога значења реч показује ода шта је нешто начињено. Али то се сад налази само у песмама, и то понајвише с додатком, који је придев, на пример: На долами токе *сува злата.* Трећа совра *дрва шимширова.* На војводи калпак *свиле беле.*

Примедба. Негда је 2. падеж овога значења био више у обичају.

V.
Други падеж времена.
31.

(Речи у 2. падежу, које значе време, показују део тога времена.)

Речи, које значе време, у 2. падежу показују, да што бива докле траје оно, што оне саме собом значе; али време, које се показује овим падежем, долази не као цело, него као део онога, које речи саме собом значе. Оне свагда уза се имају још какву реч, која време — њима изречено — разликује од другога времена истог имена.

У 2. падежу овога значења налазе се ове речи: дан, ноћ, имена данима, као: понедељник, уторник: среда, и тако даље; лето, зима, пролеће, јесен; година; време, век, час, пут; и ове три речи: жи-

вот, рат и свет (које трајањем замењују време), на пример: *Једног дана* а *једнога часа Те зиме. Оне године. Овог пута.* Носио га *целога живота.* Још *турскога* и *немачкога рата.* Еда би вам добро било — *овог света* и *онога.* — Овако је и: *Сваке лужње.* [24]

VI.

Други падеж за део.

32.

(Други падеж показује део целога.)

У другом падежу овога значења показује реч део од свега, што значи сама собом.

A.

33.

(Особита реч уз 2. падеж показује колики је део.)

Колики је део, може се уз овај падеж исказати особитом речју, као што су:

1. Колико, толико, неколико; много, пуно, сила, више; мало, слабо, мање, иоле; доста, још; пола, четврт, петина и други разломци; што, нешто, ништа, ово, и тако даље, на пример: Много *људи.* Четврт *хлеба.* Шта је *дрва!* Дај ми мало хлеба, да поједем ово *сира.*

2. Многе именице овако показују колико, на пример: пасмо *(злата)*, клупко *(преље)*, низ *(бисера, дуката, јагода)*, венац, сноп, хомут; — бокор *(руже)*, кита *(цвећа, босиљка, ружице, маслине, перја, злата, свиле, соколова)*, прамен *(магле, таме)*, труба и крпа *(платна)*, витлић *(злата)*; — груда, грумен, шипка, колач *(хлеба* или *обруча)*; комад, парче, кришка, деоница и честица *(земље)*; — кап, зрно, струк, грана, лист, перо *(кукуруза,*

---

[24] Иначе се време казује четвртим падежем, на пример: Сусед га је сваки час опомињао. Једно јутро кад огреја сунце. Тај исти дан. Ону ноћ. Једну суботу. Други пут.

лука), жица, кора, крај ; — глава *(шећера*, главица *купуса, лука)*, грло *(говеда)* , рамо и плеће *(меса)*, табак *(књиге)* ; — јато , стадо , крд , чопор , коло, чета , облак *(врана , стрела , дима)* , гра̏д *(огњених зрна)*, река *(крви)*, гомила, и тако даље.

3. Оваки су и ови примери, у којима се казује колико речима : стог, камара, калуп ; — множина, малина , број *(ученика)* , породица *(Карапанџића)*, кућа (*Петровића*) , друштво (*которских властела*), врста *(витезова*); — залогај, растегљај *(конца)*, потпрашљај *(барута)*, мешња *(брашна)*, сплет *(змија)*; — шака, прегрштн (*брашна*), наручај *(дрва)*, ручица *(куделье или лана)* ; — бреме, товар , воз, кола ; — пећ, кат (*халина*), кеса ; — вреће , котарица , мех, чаша, купа, чабар, ћуп, котао , казан, и други судови ; — ока , литра , аршин , пед, стопа, и друге оваке мере ; — јарам и плуг ; — година , месец, недеља, дан, час (сахат), и тако даље.

4. И у оваким се примерима каже особитим речима колико : Даде два новца *прида*. *Возарине* пет стотин' дуката. И *опкладе* хиљаду дуката. *Свега* беше људи и жена и деце толико и толико. Он му даје пуну купу вина — *ожђелдије* и *добродошлице*. Дајте мени перо *старјешинства*.

5. Прости бројеви (којима се казује колико), почињући од пет па на више, и стоје или сами или у броју сложеном са и, на прилику : Имам пет *браће*. Дваест и шест *пута*. И даде му триста *пратилаца*. Хиљаду *хиљада*.

6. Овамо иду и бројне именице , као што су: десе́так, десетина и друге такове, којима се управо изриче колико , али опет значе само од прилике онолико, на пример : Десетак *људи*. Пре дваестину *година*. — И сви бројеви као што су : двојица и двоје, на пример : *Вас* двојица. *Нас* ћемо тројица гледати. Троје *дрвљади*. Двадесет и петоро *деце*.

34.

(Којим се речима одваја нешто из множине као део.)

Помишљу *који* може се из какве множине одвајати што, које онда долази као део множини; по томе 2. падеж овога значења налази се уз речи: *који*, *сваки*, *један*, *ни један*, на пример: Која *вас* је оно говорила? Свакога *вас* као отац децу молисмо. А ти узе једно *сирочади*. [25]

Према речи *један* у овим примерима, где се не гледа толико на број, него се више одваја нешто између осталих ствари истога имена, налази се 2. падеж множине и уз просте бројеве: *два*, *три* и *четири*, али само од личних заменица, на пример: Пошто *њих* две отиду у цркву. *Вас* четири душом поднесите.

Примедба. Овога је значења 2. падеж и у овом примеру, где уз њега стоји иста реч, која и у њему: Видите *свију чуда* чудо.

Б.

35.

(Сам 2. падеж показује да се мисли део, а не све оно, што значи реч, која у њему стоји.)

Може овај падеж стајати без икакве речи, која би показивала колики је део. Да би се показало, како у 2. падежу овога значења не стоји само оно, на што прелази глаголска радња (предмет), него и оно, о чему се глаголом нешто каже (то јест подмет), разделиће се на двоје:

36.

(Предмет у 2. падежу показује део.)

Прво. Кад, на реч у овом падежу, прелази глаголска радња, као да је у четвртом. Глаголи

---

[25] Ово значење може имати 2. падеж и у оваким примерима: Први дан У с к р с а. Други дан с в а д б е. Шести дан Г о с п о ђ и н а п о с т а.

уз оваки падеж могу значити шта му драго, само треба да су прелазни, као: имати, узимати; — дати, носити, слати; — јести, пити; — тражити, искати, хтети, желети, требати, чекати, гледати, знати, и тако даље, на пример: Имам *браће* и *остале својте*. Донеси *воде*. Просе не само *вуне* него и *другога свашта*, на пример: *жита*, *соли*. Исцељиваше који требаху *исцељивања*. Би ли,[26] мајко, *каквијех понуда?*

Овакови су и ови примери с глаголима: пазити, жалити, питати, слушати: Ако ја успитам *света*. То је Марко послушао *мајке*.

Примедба. И уз безличне глаголе може стајати 2. падеж, на пример: Има *нас свакојаких*.

37.

(Подмет у 2. падежу показује део.)

Друго. Кад је оно подмет, што значи реч, која стоји у 2. падежу. Таки се подмет налази уз глаголе који значе бивање, на пример: Биће *кише*. Да је *среће*. У овим је примерима ласно разумети да се мисли део од онога, што значи реч, која стоји у 2. падежу.[27]

У примерима, који ће сад доћи, место правога дела узима се дуже или краће трајање целога, на пример: Од како је *света*. Док је *главе* биће капа. Докле је *века* и *света*.[28]

---

[26] То јест: Би ли хтела. У овој је, дакле, крњој реченици изостављено пола прирока: глагол, којим би се исказала жеља.

[27] Бивање значи и трајати и тећи. Нестати значи бивање прекинуто. Бивање значи и остати, достати, настати — како год и нестати — само што се у нестати бивање пориче, а у ових се преиначује према предлозима (о, по, на), који су у њима.

[28] У оваким примерима, говорећи о ствари, мисли се и најмањи део њезин. Тим значење глаголу бити долази много јаче. По томе, кад овака јачина није од потребе (на пример за прошло време), место 2. падежа у истим оваким примерима имамо први: Докле бјеше војевода Марко.

Уз порицање (на пример: Али *Марка* дома не бијаше) може још чешће стајати 2. падеж овога значења, као што ће се мало даље видети.

Уз глаголе у трпном стању, али доста ретко, као: Кад се *новца* нађе; — и уз непрелазно *требати*, на пример: Треба ми *новаца*, — *такових људи* треба народу.

В.

38.

(Други падеж као додатак уз неке речи.)

Довде видесмо, да уз 2. падеж овога значења, или особита реч показује колики је део, или да такове речи нема, него сам 2. падеж показује, да се мисли само део, а не све оно, што значи реч, која у њему стоји.[29] Сад ћемо видети, како се за део опет не каже колики је, али да се мисли део, показује не само 2. падеж, него још и реч, којој је он додатак.

39.

(Уз које речи стоји 2. падеж као додатак.)

Такове су речи:

1. Нахранити, напојити, и други глаголи тога значења, на пример: Ко би мене *воде* напојио.

2. Повратни глаголи сложени с предлогом *на*, који могу бити од свакога прелазнога (уз њих стоји у 2. падежу предмет, који прелазни имају у четвртом) на пример: *Чуда* се нагледасмо данас. Јунаци се понасуше *блага*.

Примедба. Овако се налази и: нагрејати се, надимити се, намладовати се, наживети се, находити се, — којима се прелазни или друкчије слажу, него осталима, или их и нема. — Овамо иду и ови примери, који

[29] Кад се мисли све, онда се говори 4. падеж, као: Донеси хлеб и воду. Дај ми, Боже, добру срећу!

се од горњих разликују само тим, што имају глаголски придев, место другога којег облика глаголскога: Натучен је *приповедака. Сваког цвећа* настрта.

3. Пун, напунити, испунити (прелазно и повратно са заменицом *се*); — сит, гладан, жедан, ожеднети, жељан, наситити, зажелети се (у—); — достојан, вредан, удостојити (—се), стати, вредити, ваљати, на пример: Пун *радости.* Кућа се напуни *мириса.* Кад сам сит *ништа*, нисам гладан *ништа. Сваке части* и *поштовања* достојна господо. То га је стало *живота.*

4. Примити се, држати се; — латити се, хватити се (до—,при—), машити се; — дотаћи се, тицати се, додети се; — докопати се, дочепати се, додворити се; — доћи, пасти (до—, за—) само у пренетом смислу (доћи *главе*, пасти *шака*, допасти *рана, јада*, и тако даље); — избавити, опростити, ослободити, курталисати, лишити (прелазно и повратно); — отрести се, одужити се; — сачувати, сахранити, чувати се; — клонити се (у—), проћи се, манути се, оканити се, оставити се, аратосиљати се, крстити се; — одрећи се (личити се), оглушити се; — бојати се, плашити се, страшити се; — стидети се, срамити се, снебивати се, кајати се; — опоменути, споменути, сетити (прелазно и повратно), на пример: Примио се *старешинства.* Латио се *посла.* Оздрављаху сви, који *га* се дотицаху Што се тиче *мене самога.* Да се он *новаца* није ни додео. Учинио је крв, па *га* се родбина личи. *Радована* нек се не оглуше. Кајати се *греха* и *безакоња.* Опомињући их *очине заклетве.*

5. Жао и жали боже: Жао му је *чеда* у колевци. Жали боже *толике муке*; — и стати и стајати кад — с именицама вика, праска, и тако даље — значе бивање, на пример: Стаде праска *малијех пушака.*

6. Играти се, кад му је додатак игра сама, као: играти се *лопте*, *прстена*, *разлаза*, и тако даље. Неке игре имају особите глаголе место *играти се*, на пример: Скачу *скока*; мећу се и бацају се *камена*; тегле се или вуку се *клипка*, дижу се *прошца*, хватају се *сламке*. — Према овим играма казано је и: бити се *боја* с ким.

40.

(О 2. падежу у заклетвама и проклињању).

Овога је значења 2. падеж у заклетвама, у којима нема глагола, као: Тако ти *Бога!* Не Стојане, *твога* ти *јунаштва!* [30]

Оваки је 2. падеж и у проклињању уз речи *анатема*, *аратос* с глаголом *бити*, који се може и изоставити: Да *га* је анатема! Анатема-те *ђавола!* Аратос *те* било! Аратос ти *кирије!*

41.

(О 2. падежу у чуђењу.)

Истога је значења овај падеж, кад у њему стоји реч, која се од чуда само именује, без икаквога глагола [31], на пример: Боже мили, *чуда великога!* Види књигу, *нечувених јада!*

Уз чуђење овако исказано може стајати још каква реч, којој се значење слаже са чуђењем, као што су усклици: да, ох, нуто, гле, и тако даље, на пример: Ох *бојева* донде *невиђених!* Нуто *момка!* Гле ти *њега!*

Као што у последњем примеру имамо *гле* скраћено од глагола *гледати*, тако се налазе и цели

---

[30] Може бити да се у овим заклетвама изоставља глагол б и т и, као и у овој: „тако ми жив брат!“ — онда би 2. падеж био подмет уз глагол, који значи бивање.

[31] Забуна, у коју дођемо кад се зачудимо, може бити да не да доћи до мисли, којој треба глагол, и од чуда може бити да немамо кад обузети умом ствар целу, којој се чудимо.

глаголи уз овако чуђење, али 2. падеж не иде у реченицу, у којој су они, него остаје за себе, као: Ал' да видиш и *друге невоље!* Гледај *памети!* Слушај *чуда!*

42.

(Други падеж уз показивање.)

Са чуђењем добро се слаже показивање, које значе речи *ево*, *ето*, *ено*; за то се и уз њих налази овај падеж, који остаје с њима и онда, кад се само показује, на пример: Ево ти *оца!* Ево *човека.* Ето ти *матере.* Ево *ме.* Ево *нас* [32]. — Тако и уз *нека* и *на*: Нека *га.* На ти *воде*, мајко моја.

Примедба. Овамо иде и 2. падеж од личне заменице трећега лица (га) и од повратне (себе), који се у жестини умеће у реченицу, као: Жље (зле, зло) *га* сјели, три српске војводе! А водице, ти *га* усанула! Кад је *себе* то било!

43.

(Други падеж уз порицање.)

Овога је значења и уз порицање 2. падеж. Да би порицање било потпуно, мисли се и најмањи део онога, на што прелази радња глаголска, која се пориче, на прилику: Ви *Грујице* ни видели нисте. *Мајке* немам а *сестрице* немам. Коње дајте, *оружја* не дајте. Јер зло *добра* донијети не ће. И ја длаку промених — а ти *ћуди* никада. Не рече *речи.* Не зна *језика.* Нема *треће даске* у глави. Не направи себи *кипа* нити друге *какве прилике.*

Овако стоји у 2. падежу реч, не само кад на њу прелази глаголска радња, која се пориче, као у горњим примерима; него и онда, кад на њу пре-

---

[32] Будући да овде 2. падеж стоји сам по своме значењу, а не по значењу додатка (ево, ето, ено), лако је разумети овакве примере, у којима нема 2-га падежа, ако и стоје исти додатци, као: Ево теби везена кошуља. Ето књига.

лази друга радња, која је везана за радњу или стање, које се пориче, као: Син човечији нема где заклонити *главе*. Не да му *речи* рећи. *Даљега спомињања* чинити није потребно. — У овим је примерима глаголска радња везана неодређеним обликом за оно, што се пориче; али може бити везана и речју *да*, па опет остаје други падеж: Не могу *својих послова* да раде.

Примедба. Знатно је порицање у оваком примеру: Не ћеш изић' ни изнијет' главе — а камо ли извести *ћевојке;* јер кад у реченици глаголска радња прелази на неке речи с порицањем а на неке с потврђивањем, онда ове последње, по своме правилу, остају у 4. падежу, као: Никаква јој дара не носимо — него *једну киту* босиока. Не тражим воље своје, него *вољу* оца, који ме посла.

44.

(Четврти падеж уз порицање место другога.)

Налази се доста често уз порицање и 4. падеж место другога, на пример: Ја не тражим, брате, ни динара, — ни ја тражим *твоје друговање;* али нема примера према којем се не би налазили исти онаки с другим падежем. — Само је од речи *што*, *то*, *ово*, *оно*, обичнији 4. падеж уз порицање, на пример: Кад се ко зариче, да *што* не чини. Нема *ништа* ново. Не знаш ти *то*. Шта искаше Израиљ, *оно* не доби. [33]

45.

(Порицање уз безлични глагол.)

Исто чини порицање и уз безлично *имати*, као: Нема *га* код куће. У двору му нигде *никог* нема. У мене *мајке* не има. Њему данас нема *пријатеља*.

---

[33] Али се налази и 2. падеж: Не зна ништа жива. Кад ко буде у каквоме месту, а не види онога, што је онде најзнатније. — Ако ли тога не буде.

Примедба. У примерима: Нема л' овде у вашим брдима — ил' *девојка* или *удовица?* Данас нема *ништа лепше* од мене. Нема *ништа сакривено*, што се не ће открити, — није право порицање, него глаголска радња прелази на неке речи с порицањем, а на неке с потврђивањем. — У примеру: Нема *нико* да је бере, — не припада први падеж глаголу, који се пориче, него другоме, као год у овом: Немам *коме* говорити.

46.

(Подмет у 2. падежу уз порицање.)

Уз порицање не стоји у 2. падежу само предмет (на који прелази радња, која се пориче), него и подмет (о чему се каже оно, што се пориче), и то:

1. Уз глагол *бити*, али само онда, кад је он цео прирок, и кад порицање пада само на њега, а не на додатак у реченици, на пример: Ев' од града врата уграбише — ни би *мртва* ни би *рањенога*. Кад виде народ да *Исуса* не беше онде. *Старца* није било код куће. Не ће бити у цара *бољега*.

2. Уз глаголе у трпном облику, али доста ретко, на пример: Не зна се ни *броја*. Да се *таке* на свету рађало није. [34]

3. Уз глаголе непрелазне, али опет ретко и готово само у песмама, као: Не утече *ока* ни *сведока*. Да не падне *леда* ни *снијега* — до један пут у години дана. Па се код нас *тога* не догађа.

47.

(Други падеж уз поређење.)

У старим књигама, а по њима гдешто и у новијим, стоји 2. падеж уз придеве, кад се њима пореди, на пример: Оштрији *мача*. Развеза је боља *слабе свезе*.

---

[34] У овим примерима, као и у онним, који ће сад доћи, може се у мисли имати ни један, ни мало, које се с порицањем добро слаже, и имајући у себи помисао колико, потпомаже 2. падеж.

48.

(У песмама 2. падеж место 4-ога.)

У песмама се налази 2. падеж место 4-ога — особито од речи мушкога рода — понајвише само за то, да би слогови изашли на број, на пример: Да ја видим *белога Будима.* Ви узмите *мога мача.* Те подиже *свилена шатора.* — Чувај царе ти *господства твога.* Кажите нам *стазице* — до те свете водице. — Те похвата *свијех* у планини.

Други се падеж у песмама налази и с предлозима место 4-ога, као: На ишета пред *шатора свилна.* И пођоше на *Стамбола града.*

Други падеж с предлогом.

Други падеж с предлогом:

без, осим, (кром, разма).

49.

(Значење предлога *без.*)

Реч у 2. падежу с предлогом *без* показује, *да нема* онога, што она сама собом значи.

50.

(Шта нема.)

То може бити:

1. Чељаде, на пример: Ако ко умре *без деце;*

2. Ствари телесне, на пример: Лети као муха *без главе;* — Вода *без брода;* — У сред тамне ноћи *без месеца;*

3. Радња, стање, време, и друге ствари умне, као: Да ми чуваш *без промене* стражу — (*без престанка, без прекида, без умора, без почивка, без питања, без речи, без бриге, без сумње, без твоје воље*); — Сам је Бог *без греха;* — У њима је *без цене* ка-

мење; — Без *суђена дана; — Без душе, без памети, без ништа*;

4. Број, као: *Без два гроша (без мала)* сто дуката.[35]

51.

(О предлогу *през* или *брез*.)

Видећемо код 4. падежа, да с њим стари предлог *през* (прѣзъ) значи што и *преко* с 2-им. Из овога значења ласно му је прећи у значење предлога *без*, којему и *преко* доста близу долази, на пример: без воље, преко воље; без мере, преко мере. Али прелазећи *през* у значење предлога *без*, прелази и на место његово, то јест пред 2. падеж. — Од овога *през* имамо у истом значењу врло обично *брез*.

52.

(Значење предлога *осим*.)

С овим предлогом[36] у 2. падежу реч показује, *да места*, на којем што бива, *не заузима* оно, што она сама значи, на пример: Трговање по земљи *осим града*. Курјак ухвати козу, која је била легла на крају *осим осталих коза*. — Тако је и ово у пренесеном смислу: Настран, то јест осим *осталих људи*. Као да наш језик, *осим свију језика* на овоме свету, никаквих правила нема

53.

(Друго значење предлога *осим*.)

Од овога простога значења постаје *изузимање*, које може бити на два начина:

1. Кад се онога, што значи реч, која стоји уз предлог, — не тиче, што се за друго каже, било

---

[35] Како предлозн не стоје нигда пред савезима, то је погрешно речено „б е з д а“ (место а д а н е, д а н е, и тако даље).

[36] Који гласи и с ј е м, о с е м, и о с в е м, о с в е н, а у старим књигама и о с в и м ь и с в ѣ н е, а значи што и и з в а н —

потврђујући или поричући (по чему се зањ мисли противно ономе, што се за друго каже), на пример: Нека изберу коју хоће европску државу, *осим Русије*. Нико није благ *осим једнога Бога*. Кад буде кафа готова, она је да свакоме *осим свога мужа*. Не даде за собом ући никоме *осим Петра* и *Јакова*.

2. или се тиче и њега, али се гледа кога се још тиче, и тако се оно прво изузима, као: Три пут ћу је дукати пресути, — све дукати осим *ситна блага*. Ту погибе *осим остале војске* и војвода. — Овако се ствар изузимати може и онда, кад је боља или у чему год знатнија од осталих: Израиљ је *осим свију синова* највећма пазио Јосифа. [37]

54.

(О предлогу *кром*, који гласи и *кроме* и *окром*.)

С овим предлогом 2. падеж значи што и с предлогом *осим*, који је много обичнији, на пример: Да никога украј мене не би — *кром горице*, *камења* и *ноћи*.

55.

(О предлогу *разма*.)

С овим врло ретким предлогом реч у 2. падежу значи што и с предлогом *осим* у пренесеном смислу, као: Дај ми Боже да ја видим — свако звере с очицама — *разма змаја планинскога*. [38]

Примедба. Предлог овај у старим књигама гласи *развѣ*, од кога је *разма* постало претворивши *в* у *м*, а *ѣ* заменивши гласом *а*.

---

[37] У овом значењу о с и м није свагда предлог: У двору му нигде никог нема, о с и м болан слуга Миловане. Сваком поруга о с и м девојци. Он не носи цвећа свакојака — о с и м једну ружу и карамфил. Боже сачувај да се чим другим хвалим о с и м крстом Господа нашега.

[38] У истом значењу р а з м а није свагда предлог: Нигде ништа не имам — р а з м а једно јагњешце.

Други падеж с предлогом:

близу, до, код, крај (полаг), поред, у (оу), чело, у очи, на домак, на измак.

56.

(Значење предлога *близу*. [39])

Реч у 2. падежу с овим предлогом показује' *да* између онога, чему је она додатак, и онога, што сама собом значи, *мало има места;* на једноме крају тога места може се бавити оно прво, на пример: Витанија беше *близу Јерусалима* око 15 потркалишта. Кад бијаху *близу куће.* Не живе радо *близу људи.* — У пренесеном значењу: Кад је ко *близу смрти.* Која земља износи трње и чичак, непотребна је и *клетве близу.* — И у овим примерима није ништа друго, него бављење после примицања, које глагол сам значи, као: А кад дође *близу села.* У ову кућу не сме нико да уђе, ни *близу ње* прође.

57.

(Поређење тога предлога.)

Овај се предлог може и поредити као и придев, на пример: Ви сте *ближе Бога* и *чудеса.* Тешко оном, ко ј' *најближе Марка.* — Место предлога овако упоређенога, има упоређен придев, уз који опет остаје 2. падеж, као: Ми смо Срби *ближи рата* — него *мира* у три пута.

58.

(О предлогу *далеко.*)

Речи *близу* противнога је значења *далеко* или старински *далече;* и ово се налази у старим књигама као предлог, на пример: Не *далеко места тога.* — У садашњем језику налази се само у песми: Ја посијах бјелицу шеницу — *далек села,* близу пута.

---

[39] У старим књигама место б л и з у имамо и: БЛИЗЬ.

59.

(Значење предлога *до*.)

С овим предлогом реч у 2. падежу показује, да је *на крају* онога, што она сама значи, место, где је свршетак *каквоме примицању*, на пример: Још није *до воде* дошао. Једном крочи, *до коња* докрочи Отегао се *до неба*. — Последњи пример напомиње да се у примицању разуме и протезање, а то је и у оваким примерима: Једно другом *до уха*. Жуте чизме *до колена*. Одавде *до Солуна*. — Мало по мало прочује се то *до цара*. Ао мени *до Бога милога!* Од краја *до конца*. Од куће *до куће*. Оглобе га до *до голе душе*.

Примедба. Тако и уз глаголе: дохватити се, дотаћи се, место самога 2. падежа, као: Не дохватај се *до мене*. Да се не дотакне *до њих*.

60.

(Друго значење: од прилике донде.)

Може се крај примицању мислити само од прилике, и онда може допирати даље, него што се каже; то имамо у овим примерима, у којима примицању свршетак није на крају онога, што значи реч, која стоји у 2. падежу, него: или је у њему самоме, или је таки, да се помеша оно, што се примиче, с оним, чему се примиче, на пример: Да отиде до *Сталаћа града*. Хајте слуге *до воде студене*. Нек иде *до врага*. *До ђавола!* — И сатријех Грчку *до темеља*. Истраживати што *до најпоследње ситнице*. Поједе све *до мрве*. Све му благо однеше *до новца*. Бићемо се море *до једнога* Свуче се до *кошуље*. Кад невоља кога *до шта* дотера.

Примедба. У овоме смислу често стоји овај предлог уз бројеве, да би се чинило као да је од прилике онолико, колико бројеви значе: Служио га *до* двије године. Да ти кажем *до* две *до* три речи.

61.

(Треће значење: бављење = где.)

У горњим примерима (као што је: једно другом до уха) може се видети, како од примицања већ готово постаје бављење, за које се мисли да настане, кад примицање престане. Сад ћемо видети чисто бављење на месту, за које је напред казано да му се нешто примиче, на пример: *До њега* су старци патријари. Укопаше једно *до другога*. Намести *до зида*. Кад је био близу *до Косова*. Коњ *до коња*, јунак *до јунака*. Ухватио се *до ње* у коло. Зрно *до зрна* погача.

62.

(Четврто значење: трајање.)

Примицање је и у трајању; тако у пренесеном смислу место, које се примицањем докучује, може се заменити временом, које се докучује трајањем, на пример: Не дам сина *до пролећа*. Тамо ћу остати *до Тројичина дне*. Тако је *до мрака* ту лежао. Не ће тако *до века* остати. — Тако је и за време, које се иначе казује прилогом: Јер су се *до скора* људи хватали у војнике.

Време се може казати нечим, што је у њему, као: До *сунца* јој бистра вода била. Који су владали *до мене*. Човек се учи *до смрти*. Који претрпи *до краја*, благо њему.

63.

(Пето значење: кад у напредак.)

Што смо напред видели, да се место примицању претвара у место бављењу, исто бива и од времена: време, дакле што траје, претвара се у време, кад што бива, али само у време, које ће доћи, јер се бављење у времену тако исказаном мисли тек после примицања к њему, на пример: Да

дођу и *до године*. *До јесени* у мом двору била! Што ће њима бити *до послетка*. Које је постављено *до времена* поправљења. *До мога живота*. [40]

64.

(Радња и стање замењују место за примицање или за бављење.)

У пренесеном значењу замењује се радњом и стањем место, било за примицање или за бављење, на пример: Дотерао *до прошње*. *До удаје* порасла девојка. Беше болестан *до смрти*. Кад буде *до невоље*. Чувај га *до потребе*. Како си? *до воље божје*. Теби је *до смеха*, а мени крваве лете. *До истине* тако је.

Место радње или стања може се именовати штогод, што им је као знак, као: Дотерао *до торбе*. Предраг мајци *до кања* дорасте — а *до кања* и *до бојна копља*. А кад злато *до ђерђева* било Опре им се *до крви*. Од повоја *до покрова*.

65.

(Опет пренесено значење место простога: да је нешто до кога.)

У пренесеном је значењу с овим предлогом 2. падеж и у овим примерима, у којима се мисли: или да је нешто у власти ономе, до кога се — просто говорећи — каже да је; или да је крив; или само бригу некоме да задаје или да се зањ мари, на пример: То стоји *до тебе*. *До нас*, господо, стоји да то буде или да не буде. Колико *до вас* стоји, имајте мир са свима људима. *До Бога* и *до моје* душе! *До душе* ја не могу рећи да није тако. — *До кога* је

---

[40] У овом значењу стоји предлог до и у речи довече. — Често се ово значење налази с речима, које се не мењају по падежима, или већ стоје у ком падежу, другога каквог значења ради, као: До после. До скора. Видећете до мало времена. Ето мене до недељу дана.

кривица. Није мени што *до тебе...* нег' *до твоје старе мајке.* — Није мени *до шта* но је теби — већ је мени *до моје невоље.* Шта је теби *до тога?* Шта је теби *до нас?* Србину није стало *до тога.*

66.

(Осмо значење: изузимање.)

До чега у простоме смислу допире што, оно се у пренесеном може изузимати, као да оно, што се каже, само до њега долази а не захвата га, на пример: Све се мења *до воље божије.* Вода свашта опере *до црна образа.* Нико не зна *до нас* где је оно. Мајка нема *до тебе једнога.* Не зна ништа више *до онога*, што му се каже. Не боји се никога *до Бога.* Нејма цара *до једнога цара.* Од ћелије ништа *до пепела.* Од рђе *до рђе* (нема ништа друго). [41]

67.

(Предлог *до* пред падежима с другим предлозима и пред 4. падежем без предлога.)

Овај предлог долази и пред падеже, који већ имају пред собом своје предлоге, додајући њиховом значењу и оно, што он значи (до под, до пред, до у, до по, до близу), на пример: Оде Јово *до под своју кулу.* Чекавши *до пред зору.* Да се остави *до у јутру.* До скора *(до по турском рату).* Кад је био *до близу Будима.*

Тако га имамо и пред 4. падежем без предлога, кад му осим онога, што сам собом значи, треба и његово значење, као: Сад на теби зелена

---

[41] У овом значењу до није свагда предлог: Овцама нема чобана — до једно дете Радоје. А да што је свијет до трпија. Ником несуђено — до мени-ка ђурђу. Ништа није могао чути до вику. Овај се род ничим не може истерати до молитвом и постом. Куд ће вештица до у свој род Нигде не би на земљу паднула (капља од облака) — до на коња али на Турчина.

долама — *до дан* до два зелена травица. Од дан *до дан* недељицу дана. Гоји ми, селе, цвијеће; гоји га, селе, *до трећи дан.*

68.

(Значење предлога: *код.*)

Како је предлог *код* постао од старога *кон* — променивши *н* на *д* — који је једнога корена с речју *конац* (крај), јасно је да с њим реч у 2. падежу показује, да је место на ком се што бави онде, где је крај ономе, што значи она сама, на пример: *У* Крушевцу *код воде Мораве.* Седе *код огња.* Стајаше на пољу *код врата. Код краља* му место учинише. Ево Коса хитар везак везе — *код ње* Јела танко рухо преде. *У* крчми *код зеленога дрвета. У* зубима држи драги камен — *код кога* се види вечерати.

Примедба. У примерима: Те *код цара* на диван изиђе; — *код њих* дошао поп да свети водицу, и тако даље, — премда се глаголом казује примицање, опет 2. падеж не показује куда је примицање управљено, него само где то бива.

69.

(Место бављења: веза.)

Као што се у последњим примерима већ по мало види, место бављења на правоме оваком крају, може се мислити, да што стоји у каквој год вези с оним, што значи реч, која стоји уз предлог у 2. падежу, и онда му може бити: и даље од краја његова и ближе, на пример: *У* планини *код оваца.* Свагде је добро, ал' *код куће* најбоље. Је л' *код двора* Филип побратиме? *Код сваког манастира* има по неколико ђака. *Код њега* су до три кесе блага Не имајући ни повчића *код себе.*

Још је даље од правога значења својега 2. падежа с овим предлогом у оваким примерима, где се мисли бављење у кући или у завичају или у подручју онога, што значи реч, која стоји у 2. падежу, као: *код тебе* је на вечери било. *Код Грујице* носиш чисту свилу — а *код нас* ћеш шетати по свили. Поздравивши се с браћом остасмо *код њих* један дан. И *код нас* је родила шеница. Кад се парци састану *код судије*. У чијој је тавнов'о тавници — *код кака ли главна господара*? *Код мене* је књигу научио.

70.

(Исто у пренесеном смислу.)

У примерима, који ће сад доћи, нема такога места, него га замењује мисао онога, што значи реч, која стоји уз предлог у 2. падежу, на пример: Исус напредоваше у премудрости, и у расту, и у милости *код Бога* и *код људи*. Удворити се — улагати се — *код кога*. Од тада Вељко остане *код својих момака* господар, а *код Црнога Ђорђа* храбри војвода, а *код Турака* страшни непријатељ. *Код њих* не треба знати никакве граматике. Познат *код свега народа*.

71.

(Бивање код нечега, што јест.)

Најпосле у овим примерима нема ни таке замене месту, него се узима само да јест оно, што значи реч, која стоји уз предлог у 2. падежу, па код њега просто рекавши да нешто бива, мисли се, да то бива, кад оно јест (које може бити не само телесно што, него и умно, јер му само бити треба), на пример: Изгибосмо *код оружја* и *јунаштва*. Зар се ти мислиш *код нас живих* предати? Срамота би било да Турци дођу у моју кућу, па *код толике славе* и *имена мога* ништа у њој да не нађу.

72.

(Старо *кон* и данашње *након* или *наком*.)

Овде ваља споменути старо *кон* са свима овим разликама, на пример: Коњ пошта. *Кон бјелоше* миле и драге.

У пренесеном значењу крај имају ствари и у времену, по том је овај предлог једнак с предлогом *после;* али просто *кон* у том значењу имамо само у старим књигама: Да не има дијела ни за мене ни коњ мене. Место простога *кон* данас у том значењу имамо само сложено *након* (које има и у старим књигама) или *наком* (где је *н* на крају промењено у *м* [42]), на пример: Оставио је *након себе* три сина. *Након* тридесет година. *Наком боја* копљем у трње.

73.

(Значење предлога *крај*.)

С овим предлогом реч у 2. падежу показује, да је место где што бива на крају онога, што значи она сама, и то на крају са стране, на пример: *Крај Мораве* на обали. *Крај горе; крај пута.* Наврти на ражањ и метне *крај огња* да се пече. У маленој Бањској *крај Косова*.

Примедба. У примерима: И он паде *крај воде Ситнице*; — Седи мени *крај колена*, — премда се може мислити, да се глаголска радња примиче, опет се само каже где то бива.

74.

(Предлог *крај* сложен с другим неким предлозима.)

Предлог овај узима преда се друге (из, на, од, по, у), који му значењу додају своје, као: Да утече ноћу *из крај мене*. Кад је био *на крај поља*. Човек

---

[42] Ова је промена јамачно најпре била (а може бити и сад) само пред гласовима п, б, с (као цр в е м п е р к а).

на крај срца. Ударише *по крај винограда.* Цар Лазаре сједе за вечеру — *по крај њега* царица Милица. Дрво *у крај пута.*

75.

(Шести падеж *крајем* као предлог.)

Како је овај предлог и постао од именице, имамо је и у 6. падежу као предлог, на пример: Поред Саве и *крајем Дунава.*

76.

(О предлогу *полаг.*)

Стари овај предлог, који се још само у књигама налази, с другим падежем значи што и *по крај*, на пример: Градь полагь жоупе конавальске.

Из овога значења ласно је прећи у значење предлога *по* у пренесеном смислу: Полагь своје къзможности.

У пренесеном смислу изједначује се и с предлогом *ради,* као: Да не би смутња била *полаг начина.*

77.

(Значење предлога *поред.*)

С овим предлогом реч у 2. падежу значи, да је место, по коме се што миче, у реду с оним, што сама значи (по чему је за ствари телесне предлог овај једнак с предлогом *по крај*), на пример: Ударивши у том путу негде *поред оваца.* Стазица кривуда, *поред липе* води. Кад буду *поред цркве.*

78.

(Друго значење: бављење на месту.)

Место мицања по таком месту, може бити и само бављење на њему, на прилику: *Поред ватре* седи домаћин. У зубима држи драги камен — *поред кога* се види вечерати. — У пренесеном смислу, као: Нека суди као ја што судим — *поред мене* у Стамболу граду.

79.

(Треће значење: заједница.)

Што је овако поред чега, може бити и заједно с њим, на пример: Узех врага *поред блага*. Благо мени *поред тебе*. Један *поред другога* почне сва зла чинити. Поред *мајке* омрзне на њу и отац.

80.

(Бивање поред нечега, што јест.)

Овако се — као и уз предлог *код* — мисли, да нешто бива само, кад оно јест, поред чега се просто каже, да бива, на пример: Гледи нашу невољу, а *поред наше* своју заборавља. Што би *поред зиме* и заспао, то ти прекида сан вика ноћних стражара. Изобилан сам радошћу *поред свију брига*.

81.

(Предлог *поред* сложен с другим неким предлозима.)

Пред овим предлогом налази се и *на*, *с* и *уз*, као: Иде Никац *на поред оваца*; — *уз поред оваца*. *С поред њега* ружа цватијаше.

82.

(Значење предлога *у*, који је и у старом гласио оу, а не въ.)

С овим предлогом реч у 2. падежу показује, да је с оним, што сама значи, нешто у свези по томе, што му је:

или део, на пример: *у ратара* црне руке а бела погача; — *у нашега чабра* гвоздене уши; — *у моје чизме* црн ђон; — гуша у *тице*; — грлић *у стакла* или *у пушке*;

или што га на себи има, што га држи, носи, води, и тако даље, на пример: *у ње* је везен убрушчић; — је ли *у тебе* моја бритва? — нек носи бисаге, кључ је *у мене*; — мале војску херцеже Степане — *у херцега* многа силна војска;

или што му је у кући, у завичају, у подручју, у власти, као: Турци *у Марка* на слави; *у нас* тога нема; — *у мен'* има и млађих војвода; — ја се најмих *у попа*; — *у нас* доста пера и калпака; — *у Ненада* куће нема;

или што му је род, на пример: Секула је јединац *у мајке;* — има *у твога брата* кћи Милица; — *у ње* беше сестра, по имену Марија; — *у њега* је љуба видарица;

или што му је радња, стање: *у луда кмета* брза беседа; — зла погледа *у добра јунака*; *у Стјепана* лоша срећа била; — чудан обичај беше *у њих*; — као што стоји *у пророка*;

или што му је у уму, на пример: хоће све да му је онако, као *у прве господе:* — *у мен'*, рђо, вересије нема; — мирна *у Бога.*

83.

(Друго значење: одвајање = после бављења одмицање.)

Може што бити у овакој свези, па се опет узети у мисао, која га одваја од онога, с чим се каже да је у свези, на пример: Што сам јунак *у Бога* желео. Који иште *у тебе* подај му. Да *у њега* просимо девојку. Одмоли га *у Црногораца.* Измоли *у њега* посланице у Дамаск. *У везиље* свилу куповати. Који што мами *у кога.* Узео *у суседа* капу у наруч.

84.

(Примицање па бављење = куда па где.)

Као што се у горњим примерима одмицање, глаголом казано, мисли да настаје после бављења (којему се место каже предлогом и падежем), тако имамо и примицање глаголом казано, после кога се мисли, да настаје исто онако бављење, на пример: Већ пођите два три у Косово — а *у моје* Богом *посестриме.* Вратим се опет *у мајке.* Пођем *у патријарха.* Заробио се *у туђина.*

85.

(Чело, у очи, на домак, на измак.)

И ове су речи кадшто предлози, али само пред неким речима.

86.

(Значење предлога *чело*.)

Чело с речима *глава* и *нога*, кад чељаде лежи, показује, да што бива на горњој страни ономе, што ове речи саме значе, на пример: А братац јој у крви лежаше — невеста му стоји *чело главе*. Виде два анђела, где седе, један *чело главе* а један *чело ногу*, где беше лежало тело Исусово.

У старим књигама има овај предлог пред собом *у* (дакле *чело*, *у чело*, као *место*, *у место*) и стоји пред речју *жива*, на пример: отъ чело живе Радоѣвѣ. — Тако и данас има пред речју *трпеза*: Турише га *у чело трпезе*.

Примедба. У старим књигама *чело* има пред собом и *горње*, као: отъ гориѣ чело Горачева.

87.

(Значење предлога *у очи*.)

У очи с речима, којима се зову дани, показује, да што бива дан пре, него оно, што оне саме значе, на прилику: *У очи Божића* У суботу *у очи недеље*. Јелесије је *у очи Видова дне*. — Место дана може бити оно, што бива, на пример: *У очи свадбе*. Као *у очи смрти*.

Место *у* има и *на*, као: *На очи баднега дневи*. — У истом смислу има и *на вечер*, на пример: *На вечер Ивања дне*. У суботу *на вече недеље*.

88.

(Значење предлога *на домак*.)

На домак с речима, које значе места, показује, да што бива близу места, као да је мичући

се приспело до њега, на пример: Кад су били *на домак Језера*. Дошавши *на домак Јадра*.

89.

(Значење предлога *на измак*.)

И *на измак* показује, да што бива близу места, али кад се изиђе из њега, као: Кад су били *на измак Корита*.

Други падеж с предлогом:

више, ниже, врх, дно.

90.

(Значење предлога *више*.)

С овим предлогом реч у 2. падежу показује, да се место, на коме што бива, налази даље од горњега краја оном, што она сама значи, на пример: Буздован зауја *више куће*. О постању овога манастира стоји ово написано *више црквених врата*. А погледај *више себе*, брале.

Ствари имају горњи и доњи крај и кад се уз дуж гледају, као: *Више моје главе* копље посадите. Ал' се Јово са душицом бори — *више њега* Максиме владика. У планини *више Дренопоља*. Својега сина *више куће* закопа.

Примедба. У примерима као што су: Облак дође баш *више Жабљака*. Седе Јела брату *више главе*; — премда се у глаголима примиче, опет 2. падеж с предлогом показује само, где то бива.

91.

(Предлог *више* сложен с прелогом *из* и *по*.)

Пред овим предлогом налази се и други с њим сложен, који му значењу додаје своје, као: Са планине *из више Сушице*. Те загази *по више колена*.

92.

(Значење предлога *ниже*.)

С овим предлогом реч у 2. падежу — насупрот ономе, што значи с предлогом *више* — показује, да се место, где што бива, налази даље од доњега краја оном, што сама значи, на пример: Пуче пушка *ниже Београда*. Седи овде *ниже подножја мојега*. *Ниже цркве* поставио табор.

И пред овим предлогом има *по* (које се додаје и придевима, особито упоређеним, као што је и овај предлог упоређен), као: Мало *по ниже те стене* има мало острво.

Примедба. Како се место придева *низак* говори и *снизак*, налази се са *с* и овај предлог, који је од њега постао: *Сниже мојих ногу* воду изведите.

93.

(Значење предлога *врх* или *врху*.)

С овим предлогом 2. падеж значи исто, што и с предлогом *више*, само што је место, које се овим другим казује, понајвише растављено од онога, што значи реч, која узањ стоји у 2. падежу, а уз реч *врх* понајвише с њим састављено, као да му је на горњој страни, на пример: Три кавада један *врх другога*. И мачка се *врх себе* брани (то јест од нечега врх себе). Бојећи се да такове клетве не падну *врху нас* — Редак је овај предлог у простом значењу.

94.

(Предлог *врх* сложен с другим неким предлозима.)

Предлог овај узима преда се друге предлоге, додајући њихово значење своје му, и тако је много обичнији; по томе имамо пред њим предлоге: *до*, *од*, *на*, *у*, *по*, и *с* или *са*, на пример: Биће среће

до врх [43] *вреће. Од врх главе* до дно пете. Стоји ми *на врх језика.* Има камен *у врх кога* је изрезан крст. Нека плива *по врх воде.* Свилен га је барјак поклопио — *са врх главе* до зелене траве. Ако човек не штеди *с врх среће*, залуду штеди кад је у дно. [44] Чемерика *с врх човека.* [45]

Примедба. Врло често *с врх* значи што и просто *врх*, без значења које би му требало да дода предлог *с*, а то се подудара с оним, што ће се казати за предлог *с* уз 2. падеж, на пример: Ал' на њему до три панцијера — три панц'јера један *с врх другога.* Ој наранџо, воћко племенита — *с врх тебе* се град Будва виђаше.

95.

(*С врх* у пренесеном смислу показује обилност.)

Што је с врх чега — у пренесеном смислу — може му бити додано веће обилности ради, као: И *с врх свега* учини и то, те затвори Јована у тамницу. *С врх свега тога* ово је данас трећи дан, како то би.

96.

(Именица *врх* место предлога.)

Како је предлог *врх* постао од именице, налази се и она место њега, на пример: Вила лети *по врху планине.*

97.

(Значење предлога *дно.*)

С овим предлогом 2. падеж — насупрот ономе, што значи с предлогом *врх* — показује, да се ме

---

[43] Оваке предлоге ваља састављати само онда, кад један другоме преиначују значење, на пример: изнад, а не кад га само додају један другоме, не дирајући му у свезу с падежем, као: на врх.

[44] Стајати с врх себе значи: пазити на се, чувати се.

[45] У овом примеру с уз врх има значење које и без њега у оваким примерима: са шаке, с подланице.

сто, на коме што бива, налази на доњему крају онога, што значи реч, која стоји у 2. падежу, на пример: Не под земљом ту да стојиш — у тамници, но *дно пакла.*

Месту таком може се и примицати што, као: *Дно земље* их врже.

98.

(Предлог *дно* сложен с другим неким предлозима.)

Предлог овај често узима преда се друге предлоге, додајући њихово значење своме, и тако је пред њим: *до, из, на, од, по, с, у,* на пример: Гоне Турке *до дно Граховога. Из дно срца* уздишући. Боље се на врх винограда договарати, него *на дно њега* карати; — *на дно села, поља, стола, штапа.* Па заскочи *по дно баре* војска. Вика стража *са дно поља.* Сједи Милош доље *у дно совре.*

99.

(Именица *дно* место предлога.)

Како је овај предлог постао од именице, налази се и она место њега, на пример: Ваведеније у равни *на дну једне косе*, која се спушта од Овчара. *По дну софре* Петка и Недеља.

Други падеж с предлогом:

дуж, пут.

100.

(Значење предлога *дуж.*)

С овим предлогом реч у 2. падежу показује, да се крајем онога, што она сама значи, у дужину простире место, на којем што бива, на пример: Поставише војску *дуж све Црне Горе.* И ви други *дуж Дунава.*

101.

(Значење предлога *пут.*)

С овим предлогом реч у 2. падежу показује, да је нешто управљено онамо, где је оно што значи

она сама: Оде *пут Беча*. Пружајући руку *пут свога оца*. Пак погледа *пут жаркога сунца*. Насмеје се отац *пут њега*. Ти све мислиш од добра к бољему — а ја мислим од зла *пут горега*.

Предлог овај узима преда се *по*, и онда се мисли, да оно, што је обрнуто чему, и обличје његово узима: *по пут оноега чељадета*, то јест налик нањ.

Други падеж с предлогом: за.

102.

(Значење предлога *за*.)

С овим предлогом реч у 2. падежу показује, да оно, чему је она додана, бива, докле траје оно, што реч собом значи.

Између речи, које управо значе време, налази се овако само: време, век, јутро, на пример: Свака сила *за времена*. Отвори очи *за времена*. *За времена* српских краљева и царева. *За Карађорђева времена*. Није мука *за века*. Које но се (пуце) на бурму отвора — те се носи *за јутра* ракија.

Много су обичније друге речи, које значе: радњу или стање, као: *за владања*, *за живота*, *за младости*, *за детињства*, *за мога бављења*, *за хлада*, *за вида*, *за рана*.

Чељад и ствари телесне: *За кнеза Лазара* и *за грчкога цара Јована Палеолога*. Још *за мога Асанаге жива*. И јабуке *за росе* узбране. *За сунца*.

103.

(Друго значење, у староме: узрок, а сад последак.)

У старим књигама 2. падеж с овим предлогом значи узрок: За богородице помилуй насъ. — Узрок се често мења с послетком. Отуда у молитвама и здравицама 2. падеж с овим предлогом показује *жељу да буде оно*, што значе речи, које у њему стоје (као да би се до тога молитвом и здравицом

мислило доћи, или — ако се већ има — сачувати), на пример: *За нашега добра пута* а *вашега добра останка! За сретна рада! — За славе божје! —* Молићу вам молитвицу — *за* све куће *добре среће.*

104.

(Други падеж место четвртога.)

Последак (чему је што намењено или на што је одређено) показује 2. падеж и у овим примерима, али је у њима обичнији 4-ти с истим предлогом, на пример: Јер бољег *за тог посла* не зна. Не давши му до оне токе и нешто мало трошка *за пута.* И јунака подобних *за боја.*

У песмама се налази 2 падеж место 4-ога понајвише само за то, да би слогови изашли на број, као: Што ме море ти *за рода* питаш.

Други падеж с предлогом:

из, изван (ван), између, испред, иза, изнад, испод.

105.

(Значење предлога *из*)

С овим предлогом у 2. падежу реч показује, да је место, с којега се што миче, опкољено оним, што значи она сама, а то може бити:

зграда, на пример: Иде *из цркве, из школе.* Покупише *из ризнице* благо. У суд врата широка, али су *из суда* уска;

село, земља и друга така места, као: Подиже се српски цар Степане — *из Призрена* места убавога. *Из далеке земље* путујући. *Из света, из шуме, из поља, из чаршије;*

посуђе и друго што таково: *Из чаше, из чанка, из вреће, из кесе, из корица;*

што му драго шупље: *из бунара, из пушке, из уста, из грла, из себе;*

ствар, која крајевима својима може што обузимати, као: *из лађе, из колевке, из седла, из столице, из душека, из недара, из руке, из свезе*;

сваштa, само кад собом што обузима: *из камена, из облака, из земље, из дрвета, из главе, из очију, из коже, из вина, из крви, из ватре, из траве, из кола, из народа, из ваше дружине, из данашњега параштаја*;

овако могу што опколити више једнаких ствари заједно: *из оваца, из сватова, из Турака, из мртвих, из зуба.*

Примедба. Значење 2. падежа с овим предлогом могу добити и она места, која се казују само прилозима, који онда долазе у 2. падеж, као: Скупише се *из близа* и *из далека*. Већ залази њему *из пријека*.

106.

(Пренесено значење.)

У пренесеном значењу место се може заменити радњом и стањем, и другим стварима умним, на пример: Докле ја дођем *из лова*. Кад ли деца *из игре* дођоше. Отпусти га *из службе*. А Марко се трже *иза сапка*. Избавио га *из ропства*. Да изиде човек *из свести*. Многе га књиге изводе *из памети*.

107.

(Треће значење: почетак правца = одакле.)

Многи између горњих примера показују, да се овде мицање мисли и онда, кад је што само управљено некуда, па се гледа где се почиње правац; такови су на по се и ови: Приповеда се да је Јованња некад била као лавра, и *из ње* се заповедало и судило свима осталим манастирима око Каблара и Овчара. Ал' *из цркве* нешто проговара. Јави му се *из облака* вила. Гледа *из прикрајка — из далека*. *Из воде* се ништа не вићаше. Чусмо *из уста њего-*

вих. С овим језиком гдекоји су сродни врло ублизу, гдекоји *из даљега.* Него пуче пушка *из пријека*

Тако је и ово: Из *ових* се *књига* и данашњи дан чати и поје у цркви. *Из ових песама њихових* види се да су прави Срби. *Из овога* се *натписа* види да је оно истинитије.

Опкољено место, где се почиње глаголска радња простирући се даље, имамо и у овим примерима: Попуцују руке *из рамена.* Сав се чардак *из темеља* тресе. Виту јелу *из корена* крену. Труди се *из петних жила. Из срца* ти захваљује. — *Из ове стопе. Из прва краја.*

108.

(Пренесено значење: почетак радње, стања и времена.)

Тако је и ово у пренесеном значењу: Трудити се око шта *из све снаге.* Он повика *иза* свега гласа.

Управо у овом значењу место замењује радња и стање, као: Убише их *из преваре. Из вара* клепати што. Да цркве ни манастира није слободно ни *из нова* начинити ни поновити. Почну га *из тиха* одгревати. [46]

У оваком се значењу може место заменити временом, као: *Из јутра* се види какав ће дан бити. — Осим речи *јутро* нема у овом послу друге именице, која значи време; него се време често замењује стањем, на пример: Ја се још *из детињства* опомињем. Редом док се сви изреде, па онда опет *из почетка.* Добро се пролеће *из рана* познаје. Они су се *из малена* гледали (— дакле понајвише: *од кад*). [47]

---

[46] Овако је и: из ненада, из небуха, из небушице.

[47] Овога је значења и: из прва, место којега има и у женском роду из прве: Цар из прве замоли Станишу.

109.

(Промена помисли *од кад* на помисао *кад* и помисли *одакле* на *где*.)

Време, којим се овако казује само почетак нечему, узима се и за време кад што бива, на пример: Често у вече плаче, који се *из јутра* смејао. *Из почетка* свак свој посао ради добро. [48]

Тако се и за само место — помисао *одакле* узима за помисао *где*, не само у примерима као што је: *из почетка* има против овога погрешака, где је место замењено временом, него и у оваким врло ретким примерима: Ниже Кладова знаду се на суху, особито *из Влашке стране*, зидине од Тројанова моста.

110.

(Шесто значење: *одакле* па шта је после.)

Место овако исказано може остати и онда, кад се мисли да је мицање већ прошло, па се место њега друго што о ствари казује, на пример: Једи зеље *из свога врта*. Песме *из оних места*, — *из оних крајева*. *Из којега* је (племена) до конца 14-ога века било осам самодржавних краљева и два цара. На барјаку од злата јабука — *из јабуке* од злата крстови. Па изведе *из потаје* ђога.

По томе се и за чељад овако казује одакле су: Чуо сам од једнога момчета *из Бајица*. Чија је војска, *из кога града?* Да га запита *из кога* је *места*. Родом *из Рисна*. Местом *из Будима*. Да је Мајка Анђелија била *из Црне Горе*. Чупић Стојан — змају *из Ноћаја*. Улис *из Итаке*. Некаке пустаије (хајдуци) *из немачке стране*. Путници *из далека*. Шта ће рећи *из окола* људи. — Тако и за време: По свој прилици би се о њему могло што наћи у каким књигама *из 17-ога века*.

---

[48] Тако и из прва не значи само од кад него и кад: Из прва не казах вам ово.

111.

(Пренесено значење: *узрок* у ономе, који ради.)

У пренесеном значењу може 2. падеж с овим предлогом значити узрок радњи каквој (или оно што кога на њу намери). Али по простоме значењу њиховом треба да је почетак таковој радњи опкољен оним, што значи реч сама, која стоји у 2. падежу; а будући да је радња — пре него се у делу покаже — у ономе, ко је ради: за то треба у њему да је и речени узрок, то јест оно, чим му је радњи почетак опкољен, на пример: *Из шале* смо одавде летели. Туђи писци, које *из незнања*, које *из зависти* или *из љубави* к своме народу — најславније и најзнатније догађаје изоставе или наопако опишу. *Из пакости*, — *из обичаја. Из узрока*, што.... *Из узрока*, који би се ласно могли оправдати, сами довољно не познају то.

112.

(Осмо значење: из чега је што изашло.)

Кад се што промени те постане друга или друкчија ствар. може се у пренесеном смислу узети, да је изашло из онога, што је било пре промене, или из његова обличја. То имамо у примерима, у којима је и просто значење још доста живо, као: *Из једнога дрвета* икона и лопата. Да је све што видимо *из ништа* постало. Не жаљаше труда, само да би *из њега* истерао добра човека. Шта ће бити *из овога детета?*

Тако има у књижевника и кад је једна ствар састављена од више других, али се не именују управо ти делови њезини, него се само каже за њих одакле су узети, на пример: Источна Морава састаља се *из две мале Мораве*. За то је влада од-

редила одбор *из беспристрасних* и у овоме послу *вештих људи.* [49]

113.

(Значење предлога *изван* или *ван.*)

Други падеж с предлогом *изван* или *ван* показује, да места, на којем што бива, не заузима оно, што значи реч, која стоји у 2. падежу, на пример: Лов ловити *изван града.* Видео сам их близу цркве, али *изван порте.* Једни се надимци надену детету у кући као од милости, а други после *изван куће.*

Тако и пренесено: *Изван очију — изван памети.* Говораху да је *изван себе.*

114.

(Друго значење: изузимање.)

Бављење изван чега, одвајајући се од простога значења, прелази у изузимање, у коме: или се онога, што значи реч, која стоји у 2. падежу, не тиче што се за друго каже — било потврђујући или поричући — или се тиче и њега, али се гледа кога се још тиче, те се тако оно прво изузима, на пример: Вода све носи *изван сламоте. Изван њега* и *сина* му сва чељад изгорепе. У невољи немам пријатеља — *ван мог ата* и *светла оружја.* — *Изван речених узрока* има и других многих. Многи други *изван мене* — ово могу потврдити.

115.

(О предлогу *унутра.*)

Речи *изван* противнога је значења *унутра*; и оно се налази с 2. падежем, али само у старијим књигама, и то доста ретко, на пример: Да би могао имати место *унутра земаљскога раја.* Душа сабравши се *унутар себе.*

---

[49] У Црној се гори овај предлог говори и место предлога од у оваким примерима: Донеси из Јована сјекиру.

116.

(Значење предлога *између*.)

С овим предлогом, сложеним од предлога *из* и *међу*, 2. падеж показује мицање с места, које се казује предлогом *међу* и 6. падежем (дакле *међу* па *из*), на пример: Он тад пушта своје бојно копље — своме Шарцу *између ушију*. Протрчи де зече сад *између ногу*. Шчепа девојку *између браће* и однесе је у облаке. Она се *између народа некако* украде. Изиђите *између њих*. Да изберу *између себе* двојицу. Говори девојка — *између девојака*.

Овамо могу ићи и оваки примери: Одмах му онде *између себе* скупе неколике стотине гроша. Покупе *између себе* нешто оружја.

117.

(*Из* значи што и *од*, или и сам 2. падеж за део.)

Тако и кад из већега броја ваља показати мањи, које бива и предлогом *од*, а и самим 2. падежем, на пример: Један *из међу вас* издаће ме. Ни један *између рођених* од жена није изишао већи од Јована Крститеља. — Која је била управо најлепша *између вас?* Да су *између свију Херцеговаца* у Гацкоме најбољи певачи.

118.

(Бављење место мицања.)

Место овако казано може бити и место бављењу, на пример: Велико је Дубоко *између Београда* и *Палежа*. Скочи онако рањен и нада *између првих*. *Између себе* фењер ужеглше.

Овамо иду и оваки примери: С нахијом Ваљевском, која је *између највећих* у Србији. Плоче, које су *између себе* беочузима састављене. Главне разлике *између данашњега црквено-славенскога и српског језика*. *Између себе* једнаки. *Између себе* сродни. Говоре, пазе се, свађају се, кољу се — *између себе*.

Немамо ништа више *између себе*. Јер је мир *између свију животиња*. Сами *између себе* да суде и уређују — да владају и заповедају. Да се *између себе* један од другога чувају.

119.

(Примицање место бављења.)

Место бављења може бити и примицање (кад се не гледа толико куда се што миче, него где се бави примакавши се), на пример: Како ватра *између нас* дође. Па ћете најпосле доћи *између* две планине.[50] Извади сабљу и стави је *између себе* и *ње*. — Новце поделе *између себе*.

120.

(Пренесено значење на време.)

Значење 2. падежа с овим предлогом може се пренети и на време, на пример: У недељу између *Материца и Божића*. „Међудневица“ зову се оне три недеље дана између *Госпође велике* и *мале*. Љутит као змија *између Госпођа*.

121.

(Значење предлога *испред*.)

С овим предлогом, сложеним од предлога *из* и *пред*, 2. падеж значи мицање с места, које се казује предлогом *пред* и 6. падежем (— дакле *пред* па *из*), на пример: Бежи Марко *испред родитеља*. *Испред себе* ђерђеф отурила. Као да што нагло *испред*

---

[50] Бројеви: два (две), три, четири, остају непроменити уз различне предлоге, а имена, која уз те бројеве стоје, долазе у особити падеж на а и е или и, као: Код два велика храста; међу она три брда; на четири места; — код две сестре; у три куће; на две ноге; са четири кости. — Тако исто и двоје, троје, четворо, остаје непроменито, али реч уз њих стоји у 2. падежу множине: Отишао с четворо деце; спао на троје младих голубића; оставио кућу на двоје нејаке деце.

себе узима и трпа у уста. Свак *испред своје куће* нека мете. *Испред Бога* не може се никуд. — У пренесеном значењу: *Испред божје воље* никуд ни камо.

122.

(Бављење и примицање.)

Мицање с овакога места прелази у бављење на њему, а особито по њему, на пример: Деца вичу *испред двора*. Кад су били *испред новог хана*.

С бављењем се меша примицање, као: Преломи хлебове, и даде ученицима својим да метну *испред њих*.

123.

(Пренесено на време значи *кад* место *од кад*.)

Значење 2. падежа с овим предлогом може се пренети на време, и као што видесмо помисао *где* место *одакле*, тако и за време имамо *кад* место *од кад*, на пример: Кад је било *испред тамне ноћи*. Дође натраг чак *испред Ђурђева дне*. Кад буде *испред свршетка* литурђије.

124.

(Значење предлога *иза*.)

С овим предлогом, сложеним од предлога *из* и *за*, 2. падеж показује мицање с места, које се казује предлогом *за* и 6. падежем (— дакле *за* па *из*), на пример: Истекло је жарко сунце ћа *иза горе*. Скочи зец *иза грма*. Извади нож *иза појаса*. Кад хоће да устане *иза трпезе*. Вири *иза врата*.

125.

(Бављење на том месту и примицање нањ.)

Место овако казано може бити и место бављењу по томе, што се узима да се, с њега гледаюћи, налази нешто на њему, на пример: Кад су били мало *иза града*. Ни колико црно *иза нокта*. Тако би и песми овој било приличније место *иза оне*.

Место бављења на оваком месту имамо и примицање нађ, кад се не гледа толико куда се што миче, него где се бави примакавши се, на пример: Како изиђе *иза врата*. Они данас нека изиђу *иза вароши* пред нас. Он отиде *иза села*. Овај њега држалицом *иза врата* једном па и другом.

126.

(У пренесеном значењу: време и ред.)

Оваким се местом може заменити време, само кад се чему не мисли место, него време, на пример: Дођоше један *иза другога*. *Иза зиме* топло, *иза кише* сунце (бива). Како ћеш се обикнути — *иза сваког добра твога*. Што претече *иза оних*, што су јели. Зао пород *иза себе* остави. *Иза краста* лице поцрнело. *Иза сна; — иза тога; иза нас*. Сва је хука на вука а *иза вука* и лисица сита. Књигу пише царе *иза књиге*. Стижу гласи гори *иза горих*.

У овако време може се мислити и ред, а ред је у пренесеном значењу и у оваким примерима: Која је најбоља молитва *иза оченаша*.

127.

(Значење предлога *изнад*.)

С овим предлогом, сложеним од предлога *из* и *над*, 2. падеж показује мицање с места, које се казује предлогом *над* и 6. падежем (дакле *над* па *из*); али му је сво просто значење тако ретко, да га чистог готово и нема; значење томе најближе има у овим примерима: Соко ђого паде на колена, — *изнад њега* копље прелетело. Окренувши праћу неколико пута себи *изнад главе*. Прекрстивши *изнад бољетице*.

128.

(Бављење и примицање.)

Много је обичније бављење на месту тако казаном, на пример: Што се вије *изнад мене*. Ја сам

жељан бела света.... ведра неба *изнад себе*. Држећи га раширена *изнад ње*

С бављењем је помешано примицање у оваким примерима: Кад се врати перни буздоване — *изнад беле цркве* из облака. Надви се облак *изнад* девојак'.

Примедба. Овамо иду и ови примери, који се разликују од горњих само тим, што се у њима мисли горњи крај онај, који имају ствари кад се уз дуж гледају, као: *Изнад цркве* поље притискоше. Пешаке остави *изнад видинскога поља* у брдима. Сад *изнад пута*, сад испод пута трчи за тицама.

129.

(Значење предлога *испод*.)

С овим предлогом, сложеним од предлога *из* и *под*, 2. падеж показује мицање с места, које се казује предлогом *под* и 6. падежем (дакле *под* па *из*), на пример: К њему дође сив зелен соколе, — *испод крила* ситну књигу пусти. И дађу му ђердан *испод врата*. Дарова му коња *испод себе*. *Испод грла*; *испод превеса*; *испод венца*. — Тако је и ово: Крену силу *испод Београда*.

У пренесеном смислу: *Испод Бога* нема се куд. *Испод стида* проговара. *Испод спахије* сваки се човек може преселити из једнога села у друго. Погледају се *испод очију*. Пита *испод мукла*.

Кад је мицање већ прошло, на пример: Нови дукати баш као *испод чекића*. Заклаћу му вола *испод кола* — и заклати овна *испод звона*.

130.

(Друго значење: бављење.)

Мицање с овакога места прелази у бављење на њему, а особито по њему, на пример: Па се игра с царевићи *испод шатора*. Ој вишњо, вишњице, дигни горе гране, — *испод тебе* виле дивно коло

воде. Кртина *испод земље* иде, па опет не може да се сакрије. — Овамо иду и оваки примери: Текла вода *испод Београда.* Кад погледаш стрмо *испод града.* Кад су били *испод беле куле.*

У оваким се примерима може мислити и онај доњи крај, који имају ствари, кад се гледају уз дуж: Није свачији посао *испод села* пропевати. Једни вичу *испод куће. Испод жита.*

Други падеж с предлогом:

пре, после, (по том).

131.

(Значење предлога *пре*, јужно *прије.*)

С овим предлогом реч у 2. падежу показује, да што бива раније од онога, што сама значи, на пример: Постарај се да дођеш *пре зиме.* На шест месеци *пре тога. Прије данка* и *јасноga сунца.*

Овај се предлог налази и са *д* на крају, а по том и упоређено *пређе*, као: Која ће ти тамњет у тамнини — *прије*д, брате, *реда* и *времена.* У недељу *пређе јарког сунца. Пређе тога* на шест месеци.

Примедба. Место *пре* имамо и *прво* и упоређено *прије*: Јутром рано *прво росе.* Да бјежи у град *прије дажда.*

132.

(Значење предлога *после*, јужно *послије.*)

С овим предлогом реч у 2. падежу показује, да што бива онда, кад прође време, које сама значи, на пример: Идући тако *после дугога времена* отиде најстарији брат сестри у походе. Женско је лето *послије Петрова дне.*

Време се може казати нечим, што је у њему, као: *После боја; после кише; после ручка; после певања; после пропасти.* [51]

---

[51] У примеру: после цркве, стоји црква место онога, што у њој бива.

133.

(Друго значење: ред.)

Као што предлог *иза* местом замењује време (значи *после* у времену), тако овај временом замењује место (значи *иза* на месту), показујући ред, на пример: Држећи се тога ваљало би да је она песма одмах *после ове*. У том је Младен већ био постао први *после Црнога Ђорђа*. Тако Срби изгубе и ово свештеничко господарство, које је *послије царске круне* најважније било.

134.

(Значење предлога *по том*.)

По том значи што и *после*, али само с 2. падежем речи *то*, на прилику: Вићаше се *по том тога*. *По том тога* молит' започеше.[52]

Примедба. У Душановом закону има и именица с овим предлогом: ако се по томь оправє обрѣтє обличєнїє.

Други падеж с предлогом: место.

135.

(Значење предлога *место*, јужно *мјесто*.)

С овим предлогом (који гласи и *меште* и *мешти* и *мешто*) у 2. падежу реч показује, да се нечим замењује оно, што сама значи, на пример: *Место воде* потече вино. Нема оних дворова великих, већ *мјесто њих* средња кућа. *Место себе; место оружја; место злата; место Бога.*

136.

(Друго значење: једначење = као.)

Од овога замењивања постаје једначење тако, да се оно, чим би — по простом значењу — тре-

---

[52] У старим књигама има и по семь сега.

било што да се замени, узима као да је оно, што би требало да се замени, на пример: Који је понео на вашар врећу шешарица да прода *место ораха.* Који узму кога *место детета.* Бог ти дао *место порода* девет синова. Који су јој *мјесто родитеља.* Кажу црно *мјеште бијела.*

137.

(Предлог *место* сложен са *на* и *у.*)

Овај предлог има пред собом и *на*, као: И рече ми: држ' мирнци — *на место мене.* Досјети се да су га узели *на мјесто брата.* — *У место радости* жалост.

У старим је књигама врло обично *у* пред њим: Сего имѣйтє вь мѣсто менє.

Други падеж с предлогом:

од, с или са, због, ради, (цеk).

138.

(Значење предлога *од,* који у старим књигама гласи и *от.*)

С овим предлогом реч у 2 падежу показује, да је на крају онога, што она сама значи место, с којега се што миче, на пример: *Од огња* ми чедо одмакните. Истави лонац *од ватре.* Одступи *од њих.* Кад Турци уступе *од опкопа.* Измакне војску *од Дрине.*

139.

(Друго значење: почетак правцу.)

Овако се одмицање мисли и онда, кад је што управљено некуда, пак се гледа где је почетак такоме правцу, на пример: *Од Трогира* те до Шибеника. Да је памет до судије као *од судије. Од главе* до пете. — Такови су и ови примери: Хвала ти *од неба* до земље! *Од руке* до руке. Срце њихово далеко стоји *од мене. Од стрехе* даље не може. —

Окренувши главу *од њега*. Па пружи *од себе* руке. Дуну ветар *од севера*.

140.

(Ближи или даљи почетак одмицању због свезе.)

Што се овако одмиче, може бити у каквој свези с оним, од чега се одмиче, а онда почетак одмицању његову може бити од правога оваког краја и даље и ближе ономе, што значи реч сама, која стоји уз предлог (као што видесмо код предлога *до* свршетак примицању и код предлога *код* бављење), на пример: Раставши се *од њих*. Да га не да *од себе*. Побегне *од куће*. Што је главно старешинство *од себе* одбацио. Стара планина (Балкан) дели Србију *од Маћедоније* Одби се грана *од јоргована*. Скочи љуба *од земље* на ноге.

Овамо иду и оваки примери: *Од добријех коња* одјахаше. Он потеже сабљу *од бедрице*. Па он проли сузе *од очију*. *Од облака* пукоше громови. *Од крстова* златнеките висе. — Почевши *од писма овога* проповеди му јеванђелије. Куповање *од најмањега* до највећега. *Од слова* до слова преписати што. *Од чиста срца* љубите добро један другога

Особито се поменута свеза показује у оваким примерима: Хајде *од мене*, не ћемо више заједно живети. Што је она *од оца* донела. Многе је обичаје *од њих* попримао. Ваше радости нико не ће узети *од вас*. Отео *од Турака* Бању, *Од господе* чашу прихватио. Опроштај ште *од своје мајке*. *Од њих* ништа не потребујете. Да проси милостињу *од људи*. Па *од цара* Косово закупи. Добио *од њега*. *Од кога* се не може наплатити. — Тако је и ово: Кад му дође овака тужба *од раје*. Изиђе заповест *од кесара*.

141.

(Пренесено значење.)

Ово се значење може пренети на радњу, на стање и на друге ствари умне, на пример: *Од су-*

ђења не може се утећи. Устаде *од вечере*. Он скочи (тргне се, прене се) *од сна*. Једва је намоли те му госте поврати *од лудила*.

Тако се пренети може и на време: Пријатељ његов *од прећашњега времена*. *Од тога* је *доба* живео мирно код своје куће. [53] Одбијали и протезали *од дана* до дана. *Од јутра* до мрака. Који је *од старине* био Бошњак. [54] — Време се може заменити нечим, што је у њему: *Од постања* света. Виде човека слепа *од рођења*. *Од детињства*. *Од малена*. *Од последњега рата*.

Време, којим се овако казује управо почетак каквоме трајању, узима се и за време *кад* што бива, и онда се времену каже само почетак место свега њега, као: Оздрави жена *од тога часа*. Доћи ћу ти *од недеље*. [55] — Тако је и ово: Гдекоји служе литурђију *од године* до године. То ми је све што се *од недеље* до недеље мало прођем.

---

[53] Како се доба не мења по падежима, може му и додатак не стајати у 2. падежу: Од неко доба. Те су од оно доба господски живели.

[54] Често у овом значењу стоји овај предлог пред речима, које се не мењају по падежима, или већ стоје у ком падежу другога значења ради: Камо се од толико времена? Стојећи од неколико година. Који но су од вазда јунаци. Од како је свијет постануо. — Тако је и ово: Од дан до дан. Од год до год. — И кад већ има други предлог: Још од пре немачкога рата.

[55] Овога је значења од пред речима, које се не мењају по падежима, у оваким примерима: Кад је било од по ноћи. Где од скоро царство постануло. Они су и од пре били добри пријатељи. Тако и одавно не значи само од кад него и кад. Тако и одмах и од један пут. — Именице мах и пут налазе се у песми и у 2. падежу: Од маха су благо саставили. Па од пута на ноге скочио.

142.

(Пето значење: *од куда* па шта је после.)

Почетак одмицању овако исказан може остати и онда, кад се мисли да је одмицање већ прошло, па се место њега друго што каже о ствари (које видесмо и код предлога *из*), на пример: Јесте л' скоро *од те Босне поносне?* На поклон ти сабља *од појаса.* Србија граничи *од севера* Савом и Дунавом с аустријском војничком границом. — Још да имам рибе *од Охрида.* Одмах позна стража *од Арапа.* Ни за какво благо *од свијета.* Пристав (чељад) *од (оне) куће.*

Тако и за време: Изговор *од старине.* Нове новине *од нове године.* Да је први цвет *од лета.* И ружицом *од пролећа.*

По томе се овако казује и постојбина или завичај, али само у песмама кад је баш оданде, а у обичном говору кад је гдегод близу (завичај или постојбина овако исказана може стајати место презимена), на пример: Од куда си, *од кога ли града?* Треће беше Милош *од Поцерја.* Чу ли мене *од Сибиња* Јанко. Ал' му вели Порча *од Авале.*

Ништа друго него постојбину или завичај имамо и у оваким примерима: Када иде *од Беча* ћесару. Краљу Ђурђу *од Македоније.* Глас допаде *од Ердеља* бану. Те је шаље дужду *од Млетака.*

143.

(Опет почетак одмицању у пренесеном смислу.)

Почетак одмицању овако казаном, само не у правоме смислу, имамо и у оваким примерима: *Од Бога* ти здравље! *Од оца* је остануло сину. *Од Црнога Ђорђа* била је заповест да сваки војвода у својој кнежини мора хајдуке гонити. Ваља имати допуштење *од цара.* Има власт *од главара свештеничких. Од мене* му поклон и поздравље. Кажи њему

од мене благослов. *Од кога* вам је криво? Целивај га *од мене* у руку. *Од мене* му просто.

144.

(Предлог *од* с 2. падежем уз глагол у трпноме облику.)

Овде пристају примери, у којима је глагол у трпном облику, а значење његово у свези с оним, што значи реч, која стоји у 2. падежу с предлогом, као и у горњим примерима, по чему нема у њима ништа друго него одмицање, као и у горњима.

Овим се падежем и предлогом уз глагол у трпном облику може казати и подмет облика радног; јер кад је место, за које се овако само каже да се од њега што одмиче, једна ствар с оним, што би глаголу радило оно, што значи, кад би био у радноме облику: по себи се разуме да онда и ова помисао може бити састављена с оном првом, на пример: *Од Господа Бога* благословено! Послан *од владике*. Не буди *од мене* речено. Поштован *од свега народа*. Она паучена *од матере своје*. За ово надаље оптужен сам, царе, *од Јевреја*. Покаран и суђен *од свију*. Познати бивши *од Бога*. Именовани *од домаћина*. Потврђено *од кога*. Момак преварен *од девојака*. Опкољен *од војника*. Заборављен *од свакога*.

Трпни је облик и овде, али без онога, што би облику радном било подмет: Где се људи *од различних зликоваца* често узнемирују на кућама. Него ће се још и други *од њих* кварити. А *од кола*, које игра пред кућом, запјева се: првијенче господине!

145.

(Одакле долази оно, што се у прироку каже.)

Како се с глаголом у трпноме облику слабо мисли, да је 2. падеж с овим предлогом замена подмету раднога глагола. показаће примери, у којима

се то и не може мислити, а налик су на њих што може више бити, као: Овај стих ваља узети, да га говори певач *од себе*. Што сам, јадна, *од њег'* претрпела. Умрло *од Бога*. Изгибоше *од крвника*. Благодат и истина постаде *од Исуса Христа*.

Овде се 2. падежем и предлогом ништа више не каже, него — просто рекавши — одакле долази оно. што се у прироку каже, а тако је и ово: Ако падне *од тебе јунака*. Живи *од земље* и *од стоке*. Плаћали су спахији на годину 10 гроша *од ожењене главе* *Од кога* су се бојали. Чувај се *од њега*. И *од раје* што су дочекали. *Од Бога* нашао!

Са свим је тако и ово: *Од њега* нису могли да војводују. Није *од њих* смео писнути. Ја зебем *од тога*. У страху *од хајдука*. Земља наша страшна *од Турака*. Застидети се *од кога*. *Од луди* је зазор и срамота — а *од Бога* велика грехота.

Овако одакле што долази показује 2. падеж и у овим примерима: *Од Петра* ме ухвати грозница. Који је *од ране* још храмао. Вишњичица род родила — *од рода* се подломила. Не гори образ *од сунца*, већ *од поштених луди*. Море се подизаше *од великога ветра*. Не могући приближити се к њему *од народа*. Главе мушке не копао *од пушке*. Исцелио би се *од ове воде*.

Тако и кад је оно, ода шта се овако каже да нешто долази, радња или стање и друго што умно, као: *Од суше, од мраза*. Он поста зловољан *од ове речи*. *Од пуцњаве* и *од вике, од пута, од смеха, од страха, од чуда, од срамоте, од мириса, од милости, од милине, од радости, од жеље, од жалости, од муке, од жестине, ода зла, од доброте, од наглости, од мудрости, од обести, од силе, од збиље, од ђаволства, од невоље, од беде, од своје (од добре) воље, од игре, од умора. Од обилности* свет не гине. Умре

од убоја. *Од кутања* глава не боли. Приведоше му све болесне *од различних болести*. Лежи *од врућице*.

146.

(Очевиднија свеза.)

Примери, који ће сад доћи, разликују се од горњих само тим, што је у њима очевиднија свеза између онога, што се одмиче, и онога, ода шта се одмиче, као: Но ја јесам јунак *од јунака*. Имао је *од прве жене* само једну кћер. Пиле *од сокола*. Не Милета, брате *од матере*. Од кад сам се родио *од мајке*. Детету је *од колена* царство. Да ћу му да једе *од дрвета животнога*. Мирис *од љубице*. Те се *од њих* (шљива) пече ракија. Доход *од царине* и *од соли*. Он *од друштва* ништа ваљде нема. Научите се *од мене*. Кнежине понајвише имају особита имена, највише *од вода* и *брда* око којих су.

Тако је и ово: На земљи ништа само *од себе* није. Девојка је и *од себе* гњевна (добра, лепа). То се разуме само *од себе*. Мени иде *од руке*. У свакоме дућану да буде трг *од друге руке*. Довија се *од сваке руке*. Који зна добро читати и *од средње руке* писати. *Од ока* (дати што, то јест не мерећи, него по гледању судећи да има толико и толико). Сад им свакоме *од реда* све пашта. Има грожђа *од чести*; зна *од чести*. Казати *од прилике* онако.

147.

(Од исте ствари постаје друга или друкчија.)

У горњим примерима друго беше, о чему се мисли да се одмиче, а друго, ода шта се одмиче; у примерима, који ће сад доћи, обоје ће бити једна ствар, која се само мења, те постаје друга или друкчија, као: *Од деце* људи бивају. Да су *од раје* постали господари и војници. Обор-кнезови су остатци *од старих српских кнезова*. Па јој се *од свога* репа учини, да је неко тера. Шта ће бити

од тога најпосле. *Од тога* (*од боја, од мира, од пријатељства*) нема ништа. Шта уради *од људи*. Да видите јада *од Турака*. Па што ћемо сада *од живота*.

Таки су и ови примери, само што у њима ствар, кад се промени у другу, остаје у њој оно, што је и пре била, као: Куће су обично све *од дрвета*. Купа *од злата*. Ђердан *од дуката, од бисера*. Пекмез *од шљива*. Слатко *од руже*. Ћурак *од курјака*, кожух *од међеда*, чакшире *од плаве кадифе*, венац *од цвећа, од трња*, игла *од биљура*, црква *од камена*, седло *од позлате*. Одсеку један прут, и *од њега* начине свиралу. Рпа *од бисера*. Стража *од пијаних људи*.

148.

(За какву је радњу ствар или какво је стање њезино.)

Као што у горњим примерима, ода шта ствар долази, видимо у њој самој, тако у примерима, који ће сад доћи, радња и стање, од којих ствар долази, стоје у њој самој, показујући, да је она за онаку радњу, или да је онако стање њезино, као: Што је више од овога — *ода зла* је. Лов *од воље*, јунак *од јунаштва, од међдана* [56]. Топ *од боја*, сабља *од посеке*, ране *од пребола, од видања, од смрти*. Соба *од поседа*. Брат *од заклетве*. Човек *од закона, од посла, од речи*. Није само он *од тога посла* — него га је Бог за свашто дао. Сваки, који је *од истине*, слуша глас мој. Где год кога има *од вере* и *од узданице*. Мајстор *од каква заната*. Били су народу *од велике помоћи* и *користи*. Што је *од потребе*. *Од ина* [57] се мајци не могаше. *Од иста* га Осман пустит' шћаше.

---

[56] Стање или радња може се казати каквим знаком: Ако с', Ђурђу, јунак од међдана, — од међдана и од сабље бритке.

[57] Тако има и н о као прилог, не стојећи у 2. падежу: О д и н о се цару не могаше.

Стање је: и век и мера и вредност, којим се показује какво је што, на пример: Јелен *од године* дана. Мома *од најлепшег доба.* Млада љуба *од недеље* дана. Чаша *од оке.* Језик *од аршина.* Ни *од лакта* ни *од педи*, сву господу просветли (игла). — Особито кад је овако стање казано и бројевима, који се не мењају по падежима: Чедо мушко *од* седам данака. Месец *од* петнаест дана. Вино *од* три године. Тад ја бијах *од* седам година. Житна мера *од* десет ока. Мач *од* девет педи. И коњ *од* сто дуката посрне. Дужник (или дуг) *од* неколико хиљада.

Овако се стање ствари може казати и деловима њиховим, на прилику: Село *од* 40 кућа. Војска *од* 15 хиљада. Кула *од* девет тавана. Ђердан (или бич) *од* три струке. Бињиш *од* два лица. Тамбурица *од* три жице. Пушка *од* две цеви. Гвожђа *од* два лука. Сребрна челенка *од* дванаест пера. Воденица *од* три витла (камена). Риба *од* шест крила. Лонац *од* једнога уха. — Према том је и ово: Стоје и чекају га жене с рукама *од теста.*

149.

(Ствар долази од онога, што собом обузима.)

Као што се у горњим примерима узима, да ствар долази од својих делова, дакле од нечега што је у њој; тако и у овима ствар долази од нечега, што собом обузима, као: Старешина држи кесу *од новаца.* Ту је мајдан *од добрих коња.* Матица *од маслина.* Млин *од свакога брашна.* Буре *од краставаца.* Долина *од суза.* Време *од тога.*

У пренесеном смислу каже се, да нешто долази од онога, што собом обузима, и у овим примерима, у којима се мисли, да умна радња обузима оно, о чему ради, као: Певајући песме *од добића.* Носе гласове *од мира.* Рачун *од трошкова земаљ-*

ских. Књига *од божанства.* Маша *од Србије.* И *од свашта* се с њим разговараху. А *од дана* ни помена нема. Да покажем још примера *од мога чишћења* и *поправљања.* — Према том је и ово: Кад ти буде потреба *од новаца.*

И у овим примерима каже се да нешто долази од онога, што собом обузима, по томе, што се у помисао *власник* узима и оно, што му је у власти, као: Господар *од куће, од галије.* Цар *од оне земље.* Заповедник *од опкопа.* Глава *од Србије, од света, од кнежине, од села.* — Према том је и ово: Цар *од светлости.* Богиња *од месеца.* Чудо *од чудеса.* Светиња *од светиње.*

150.

(Део долази од целога.)

Овако може и део долазити од онога, чему је део, на пример: Комади *од песме.* То ти је део *од свега,* што нам је од оца остало. *Од свашта* му даје део криви. Учини *од новаца* и *атова* исе (део) свима својим војницима. Дају десетак *од метвице.* Узима девето *од свакога усева.*

Тако је и ово: Зидине *од некакве куле.* Темељ *од цркве.* Срце *од јунака,* рука *од детета,* глава *од Арапа.* Десно крило *од српске крајине.* Узме прстен, те стави на прст *од десне руке.* Врх *од прста.* Зеница *од очију.* Не једе се месо *од сваке тице. Од орла* ћеш из репа ишчупати једно перо. Рог *од јелена.* Кожа *од медведа,* вуна *од оваца,* цвет *од наранце,* златак *од пшенице,* кора, гране *од јеле,* доњи крај *од платна, од града.* Бациће га у крај *од пећине,* — на дно *од тамнице.* У најбоље доба *од године.* Врата *од авлије, од града, од гроба, од раја.* Са прозора *од бабова двора.* Сап — перо — *од буздована,* упрта *од торбе,* скут *од хаљине — од доламе,* пета *од црёвље* (ципеле), кајас *од сабље,* каиш (ремен, ремик) *од мача.*

Према том је и ово: Кључеви *од града*, *од ризнице* и *од коњушнице*, *од сандука*, *од небеса*. Печат *од облака*, дизген *од кулаша*.

Овако се за део мисли и у овим примерима, ако се и не именује: Ево ти *од мојих крушака*, *од братинских* не могу ти дати. *Од божићне сламе* гдекоји носе на њиве да би боље родиле. Сви метнуше *од сувишка свога*. Који једе *од овога хлеба* живеће ва век. Радин, који се труди, најпре треба да окуси *од рода*. Наситише се *од тога*.

151.

(Кад се дѣлом казује не само колико него и одакле.)

Кад се делом казује колико, онда између њега и онога, чему је део, нема овакога одмицања; за то у обичном говору нема оваких примера: Чекаћу те полу *од сахата*; — али по томе опет се може и таки део одвојати од целога, и онда се не каже само колико, него и одакле, као: Узме Усуд комад хлеба, па одломи *од њега* половину. *Од мала* мало. Има ли још много неурађено *од тога посла* Четвртина *од оке*. Ја сам се разговарао с неколицином *од ученик Срба*. Ни један *од његових суседа*. Посла двојицу *од ученика својих*.

Према том је и ово: Што *од тог* теби пре тече. Шта има у манастиру *од старих књига*. Немој носит' ништа *од оружја*. И *од лова* ништа не улови. Они ништа *од тога* не разумеше.

152.

(Помишљу *који* одваја се из множине једнаких ствари једна или више њих као део.)

Део је и онда, кад се из какве множине једнаких ствари — помишљу *који (ко, нико, сваки, онај, један, први)* — показује једна или више њих, на пример: Узми *од оних сандука*, који хоћеш. Ако когод дође *од сватова*. *Од њих* нико не остаде мајко,

Сваки *од браће.* Гдекоји *од нас.* Неко *од људи.* Неки *од стражара.* Оне *од кућана.* Један *од кметова.* Турски говорити не зна *од хиљаде* један. Другога *од апостола* не видех, осим Јакова. Један човек имаше два сина, и рече млађи *од њих.* Две гране, па десна *од њих.*

Тако је и ово: Најнесрећнији смо *од свију људи.* Која је прва заповест *од свију.* Да би *од свију старешина* највољео слушати тога и тога.

Овамо иде и ово: *Од књига* овде има: — *Од сељака* има ковача, пушкара. Овај је *од њих*; — и ти си *од њих.*

Овамо иду и ови примери, у којима је множина изречена збирном речју, које је и напред већ било: Одговарајући један *од народа. Од његове породице* имају сад у Далмацији два брата. *Од једне* су *крви. Од друге вере. Од његова друштва. Од војничкога реда. Од сваке врсте — струке.*

153.

(Одвраћање.)

Имамо још неке помисли, с којима је помешано и одмицање, као што је било напред. Простога одмицања највише има у оваким примерима: Да се обрате *од таме* к виделу. Људе одврате *од предаје.* Не ваља *од своје речи* натраг ударати. Заћоше — отпадоше *од вере.* Уклањајте се *од свакога зла. Од свега* се уздржава. Морао сам остати *од части.* Кад се пробуди *од сна.* Свестећи се *од клапње.* Живи башка *од свога оца. Ода шта* не даш ло?

Овако је одвраћање и с помислима: отпадити се, одметнути се, туђити се, понети се, личити се, одрећи се, зарећи се, одучити се, крстити се, остати се, одустати, проћи се, престати, починути, мировати, као: Што су се отпадили *од кућевнога посла.* Одустаје *од истине.* Престаје *од греха.* Стану мало

да почину *од боја*. Не ће да мирују — да седе с миром — *од народа*.

Бранити, заклонити, чувати, крити, — које се може казати и другим речима: Нек се храни и *ода зла* брани. *Од сунца* се штитом заштитила Мој пернати *од сунашца* штите. Чувај се *од лакомства*. Тајно *од рода*. Што таји *од мене*. Затворила би хлеб *од ње*. А ти га загради — *од села* селеном, — *од мене* босиљком.

Избавити, опростити, ослободити. требити, плевити, чистити, опрати, умити, трести, сушити, тешити: Који земљу *од зла* избавио. Којега избављена *од мора*. Опростивши се *од греха*. Да је прост *од тога дуга*. Да сте *од тога* (од сваке царине) слободни. Чист *од чега*. Опери се *од тога*. Не може да се отресе *од ње*. Да се жељно изгрлимо — и *од плача* утешимо.

Правдати, изговорити, поправити, светити, жалити, штедети, кајати, исповедити се: Који се оваковом клетвом оправда *од чега*. Изговорити се *од прекора*. Поправити кога *од погрешака*. Да ја моју осветим срамоту — *од јунака Мине Цидовине*. Не треба га жалити *од посла*. Покај се *од своје пакости*. Да се исповедамо *од онога*, што смо учинили.

Излечити, оздравити, — које се може казати и другим речима: Свога брата *од рана* извида. Ојачаше *од немоћи*. Придигни ме, боже, *од болести*. Девојка остаде чиста и здрава *од губе*. *Од смрти* нема лека.

Према том је и ово: Трава *од грознице*. Хамајлија (записати) *од пушке*, *од главобоље*. Тврд, слаб *од зиме*. Жена је тврда *од смрти*.

154.

(Разликовање.)

Ствари одступају једна од друге и онда, кад се разликују, на пример: Јер се звезда *од звезде*

разликује. Та су два човека врло различни један *од другога*. — Разликовање је и овде: Који у овоме делу мисле друкчије *од мене*. Друкчије се *од нас* носе и живе.

Овако се разликовање показује и онда, кад се речи пореде (уз 2. ред поређења), као: Шире је небо *од мора*. Руга се мудријему *од себе*. Поштовао их већма *од своје браће*. Волим брата *од очињег вида*.

155.

(Значење предлога *с* или *са*.)

С овим предлогом реч у 2. падежу показује, да је на ономе, што сама значи, место, које се оставља, на пример: Одседнувши *с коња*. Скини тигањ *с ватре*. Узму јој вео (копрену) *с главе*. Она скине *с руке* своју плетивачу. Спадох *с ногу*. Помакни се *с тога места*. А крену се *са истока* сунце. *С пута*, *с десна* на лијево.

Место, које се овако мицањем оставља, и у оваким је примерима на ономе, што значи реч, која стоји с предлогом: Иде *с воде*, — *са Саве*. Чесма, *с које* је сав град носио воду. Од планине *са Херцеговине*. *С Пожаревца* Срби ударе на Смедерево. [58]

Место се може заменити радњом, стањем и другим стварима умним: Кад се враћаше *с војске*, *с боја*, *са свадбе*. *С посла*, *с ручка*. *Са зла* на горе. Кини ми се *с душе*. Никад нисам збацио *с ума* истине. Сиђе мало *с памети*. Преводи *с грчкога језика*.

156.

(Почетак правцу.)

Место мицања може што бити само управљено некуда, пак се гледа, где је почетак правцу, на пример: Стану *с некака брдељка* из топова пуцати.

---

[58] Види 4. и 7. падеж с предлогом на.

С *прозора*, *с краја*, *са свих* (или са свију) *страна*. Да му зађу (да га гађа) *с леђа*. Ударише *с ребара*, *с плећа*. Напасти кога *с очију*. Расцепи уздуж *с врха* до дна. Тако је и ово: Има сина, *с кога* ће се моћи препочети право лице очино.

Почетак овакоме правцу имамо и у овим примерима: *С главе* риба смрди. Зима ми је *с ногу*. *С добре воље*, *с драга срца*, *с драге воље*, *с драге душе*. Храни мајка девет милих сина — све *с преслице* и *деснице руке*. *С мале зађевице* већа бива.

157.

(Узрок = због.)

Тако је и ово: Није мени *са снијега* зима, — већ је мени *с моје мајке* зима; детлићи *с језика* гину; — а отуда долази и узрок: *С ког* си млада срећу изгубила? Ја сам *с тебе* допао тамнице. Пропао *с нерада*. *С тога* снажан, *с тога* висок јесте. *Са шта*, брате, оде у хајдуке.

158.

(Почетак трајању.)

Почетак је правцу и овде: Сад *с ове стопе*; *с места*; с *ногу* (попити чашу воде); пружи руку *с коња*; *с нова*; — где радња само тим, што се врши, нагиње да остави оно, на чему се врши, и само по томе долази оданде управљена.

Ово значење, кад се пренесе на време, показује почетак трајању: Нека гори *с вечера* до света. Почну *с јесени* по мало прихрањивати. *С детињства*.

159.

(*Где* је што, или *како*, или *кад*)

Местом, одакле се каже да је што овако управљено, може се заменити место, где је што: *С оне стране* Саве. Да седете *с десне стране* мени. *С обе стране*. Били су *с Петрове* стране. *С поља*, *с лица*.

Улепио кућу *с двора*. Врућ *с леђа* (ко има јако братство). Кућа му је у селу одмах *с дохода*. *С неруке* ми је.

Тако и за стање: Ја нисам *с раскида* (и с раскиде). Не би *с горега* било.

Тако се и временом, које управо показује почетак каквоме трајању, може казати и време, кад што бива: *С вечера* је киша ударила.[59] *С јесени*, *с пролећа*. *С почетка* су имали судије, а после цареве. *С ове стране* Божића.

160.

(Одмицање па шта је после.)

Место, на ком је почетак мицању, може остати овако исказано и онда, кад се мисли да је одмицање већ прошло, пак се место њега друго што каже о ствари, на пример: С *мора* смокве. из Мостара грожђе. Једи *са свију дрвета* у врту, али *с дрвета* од познања добра и зла немој ни пошто.

161.

(Одакле је ко.)

По томе се овако казује и одакле је ко, кад му је завичај тако место, да се бављење у њему, казује бављењем на њему, као: Родом из Босне *с Тромеђе*. Грујица и паша *са Загорја*. Да почека *са Босне* везира.

162.

(Мера.)

Од управљања долази, те се овако казује величина, и тада је почетак правцу мера, као да се с ње гледа, што се мери, на пример: Дебела сланина *с подланице*. Одскочило сунце *с копља*. По *с* три копља у висину скаче. Кора *с* два прста (или палца) широка. *Са ширине* једне опеке (цигле печене).

---

[59] С ј у т р а бих ја тако прије данка устала. По томе и с у т р а или с ј у т р а значи кад.

163.

(Значење предлога *због*.)

С овим предлогом — као и с простим *с* — у 2. падежу реч показује, да је оно, што она сама значи, узрок нечему, али само толико, што јест [60], на пример: Примише нас све *због дажда*, који иђаше, и *због зиме*. Јер су се после Турци, *због различних буна* између себе, били врло променили. *Због истог узрока* никад ми не ћемо научене људе за то добити.

164.

(Значење предлога *ради*.)

С овим предлогом реч у 2. падежу показује, да се што ради марећи за оно, што сама значи, на пример: Да нахраним сужње у тамници — *ради Бога* и *крсног имена*. — Не лаје куца *села ради*, него *себе ради*.

Кад се што мари, може се гледати да му се угоди или да му што пристане, као: Субота је начињена *човека ради*, а није човек *суботе ради*. *Обичаја ради*. *Потребе ради*. Гвоздене лопате *ради копања* шанчева. Оно мало цебане, што је сваки имао код куће, које *лова ради*, које *ради обране*. [61]

За што се мари, може се гледати да се добије или само да буде: И прист'о сам незван за сватови — *рад комада* хљеба бијелога — и *рад чаше* црве-

---

[60] Слабо значење ово долази које отуда, што је овај предлог још нов, које од речи, од којих је састављен, а те су: с-б о-г а, (б о је речца, којом се казује узрок: јер-б о) тако да у самоме томе предлогу з б о г имамо 2. падеж с предлогом (које ласно бити може, кад се и п о т о м и п о с е м налази као предлог). Отуда се и речено значење ласно може разумети: з б о г њ е г а није ништа друго него: с т о г а, ш т о ј е о н. Ово слабо значење узрок је, те је овај предлог редак.

[61] Тако је и ово: Није р а ш т а (рад шта), брате, чекат' дуже.

нога вина. *Добитка ради.* Да први, као *части ради*, уђе унутра. *Дике ради. Шале ради. Подсмеха ради. Лека ради.*

165.

(Узрок.)

По томе се овако казује и узрок, као: Благо прогнанима *правде ради.* Распра постаде у народу *њега ради. Ког узрока ради. Тога ради узрока* замолих вас, да се видимо и да се разговоримо. [62]

166.

(Предлог *ради* сложен с предлогом *за* и *по*.)

Предлог овај често узима преда се *за* и *по*, којима је значење често једнако с његовим: Молићу вам молитвицу — *зарад њака ученика.* Подарујте, обрадујте, — *порад Бога јединога* — и рад часа умрлога.

167.

(Значење предлога *цеħ*, јужно *цијеħ* и *ијеħ*.)

С овим предлогом (који се не налази у народним умотворинама) реч у 2. падежу показује, да је оно, што сама значи, узрок нечему, али толико, што се налази да нешто јест, кад се узме на ум оно, што она значи, на пример: Кластеле наше мообе цијеħь даше намь наше постаке. Од којих свака *цјеħ љепоте* — достојна је бит' царица. Који прогонство трпе *цјеħа правде.*

Други падеж с предлогом:

око, сред.

168.

(Значење предлога *око*.)

С овим предлогом реч у 2 падежу показује, да је са сваке стране ономе, што значи она сама,

---

[62] Узрок је и овде: Ашта пијеш, ашта се опијаш?

место, по коме се што миче, на пример: Бјежи Марко *око бјеле цркве.* Руке склопи брату *око врата.* Ђул мирише *око нашег двора.* Обазревши се *око себе.*

169.

(Друго значење: бављење.)

Место мицања по таком месту може бити само бављење, особито кад га оно, што се бави, свега заузима, као: *Око Бечa* сва земља зајечa. Путници били засели *око ватре.* Мараму *око врата* носити.

Примедба. У примерима: Растераће *око Бечa* Турке; — Војску купи царе Отманине — све сеине *око Цариграда,* премда се мисли одмицање, опет се каже само: где се што бави, пре него се одмакне. Тако се у овом примеру каже: где се што бави, пошто се примакне: Сабраше се *око њега* људи многи.

170.

(Место се не заузима цело.)

Место може бити заузето донекле само, кад је што тако управљено, да би га могло заузети свега, кад би се једнако држало тога правца, на пример: Свако мисли да ту спава Марко — *око њега* далеко облази. Ко ти даде ту ливаду — *око краја* покошену. *Око Дрине* не има оваца.

У пренесеном смислу: Лебди око њега као мати *око детета.* Псето се стане *око ње* умиљавати Суседи и познаници навале *око њега.*

Према томе се и за труд може мислити, да иде — просто рекавши — око онога, чему се на добро или на зло полаже, или што се њим докучује, као: Бојим се за вас, да се не будем узалуд трудио *око вас.* Да се негда *око винограда* више радило. Те је године провео *око састављања* закона. Устаде *око њега.*

Тако се и у овим примерима мисли докучити или, ако се већ има, сачувати оно, око чега се

просто каже да нешто бива: Отимали се двојица *око обуће*. Пак се *око* два новца свадили. Да се одмах мрази *око тога* с војводом. *Око свега* се погоде и намире. И нема им Латинке ћевојке — а ћевојке, *око шта* су дошли.

171.

(Од прилике колико или кад.)

Речи, којима се казује колико, с овим предлогом показују од прилике онолико, као: Камен *око* дванаест педи у висину и *око аршина* и по у ширину. *Око* три прста дугачко дрво. Једно Грче *око* 22 године.

Речи, које значе време, с овим предлогом показују од прилике кад што бива, на пример: *Око малог Божића*; *око Благовести*. Морао је живети *око половине* 17-ога века. Дођоше на гроб *око сутрашњега рођаја*. Сад *око мира* призна га и Али-паша.

172.

(Цело *около*, које је постало од *коло*.)

Ретко је као предлог цело *около*: Паде слана *около Мостара*. Диван ти се сабор бере *около тебе*. *Около двора* јасење.

173.

(Значење предлога *сред*.)

С овим предлогом (који гласи и *среди* а у старим књигама и срѣдѣ) реч у 2. падежу показује, да је место, на коме што бива, среда онога, што сама значи, на пример: Расло дрво *сред винограда*. Кад су били *среди поља равна*. Двори су му *сред горе*.

174.

(Предлог *сред* сложен с другим неким предлозима.)

Предлог овај узима преда се друге (кроз, на, по, са, у), који му значењу додају своје, као: *кроз сред турске војске* изиђе међу Србе. *На сред* га је

горе сустигао. На горњем Ђердапу слабо се кад види камење *по сред воде*. Вика стража *са сред поља*. *У сред поља* шатор разапео. *У сред среде*.

Примедба. С овим последњим предлогом показује и време кад што бива: Већ јасика трепетала — *у сред лета* и без ветра. *У сред ноћи* као *у сред подне*. *У сред зиме*.

175.

(Шести падеж *средом*.)

Како је овај предлог постао од именице, налази се и она у 6. падежу место њега, као: Полагано *средом народа* идући.

Други падеж с предлогом: преко.

176.

(Значење предлога *преко*.)

С овим предлогом реч у 2. падежу показује, да је ономе, што сама значи, с горње стране место, по коме се што миче с једнога краја на други, на пример: Човек ишао *преко некаке планине*. Удари медвед *преко пута*. Соко лети *преко Сарајева*. *Преко воде*, *преко врта*, *села*, *чаршије*, *неба*, *света*. Вода се разлије *преко обале*. *Преко ногу*. *Преко леђа*.

Тако је и ово: Да се једном бацим *преко тебе*, *преко куће*. *Преко главе*. *Преко плота*. *Преко прага*. *Прек' оружја* мрко вино пијте. Као *преко бундева*.

177.

(Правац.)

Тако и правац прелази преко места, на која налази пре краја свога, као: Прешавши Дрину на Смрдану, *преко Лознице* и *попаљена Шапца* отиде к Београду.

И у овим се примерима каже правац, само што је у пренесеном смислу: *Преко ондашњега поглавара* руске војске. Које учини Бог *преко њега*

међу вама. Што је Господ казао *преко пророка*. Договори се *преко писама*.

178.

(Бављење.)

Место мицања по оваком месту, може бити и само бављење на њему, особито кад се цело самим бављењем заузима, или кад је оно, што се бави, управљено, да га мичући се заузме, као: Ваља да је онде био мост *преко Мораве*. Голу сабљу *преко крила* држи. *Преко онога господскога одела* обуче своје старе сиромашке хаљине. Привеза их једног за другога — па пребаци *преко бедевије*. Кад будем *преко мора*.

Ово се значење може пренети на време, које се онда мисли од почетка до краја, на пример: *Преко зиме. Преко лета.* [63]

179.

(Прелазак на место изван њега.)

Кад што пређе преко свега овакога места, онда се може наћи изван њега; тако се местом, по коме овако мицање бива, замењује место, које се њим докучује, као: Да их прода *преко мора сиђег*. Прећу *преко Тимока* само да виде како је. Па их шаље *преко горе Црне*.

И у овом смислу, место мицања може бити бављење, и тада се место, где се што бави, казује местом, којим се до њега долази, на пример: Нашавши га *преко мора*. Васојевићи су *преко планина* к Црној гори. Ни он није *преко света*. [64]

---

[63] Речи дан и ноћ, уз овај предлог у овом значењу, обичније су у 4-ом падежу, дакле: преко дан, преко ноћ.

[64] За време у овом смислу имамо преко у речима: прекосутра, прекланe; тако и преко дан, кад значи сваки други дан (где дан не показује које је време, него колико га је, и за то остаје у 4-ом падежу).

180.

(Што је преко чега додаје се да је више.)

Што је овако преко чега, кад је врх њега, може му бити додано, и тако множина бити већа, особито у бројевима, као: Царство Јудејско одржа се *преко* сто година. Мили Боже чуда *преко чуда*. Тражи хлеба *преко погаче*. *Преко мере* узимати што — лепу кћер имати. *Преко начина* миловати кога. Кад нам је било претешко и *преко силе* тако, да се нисмо надали ни живети.

Преко нечега може у пренесеном смислу бити нешто и онда, кад се с њим не подудара, будући тим изван њега, на пример: Да су то људи учинили *преко његове воље* и *заповести*. *Преко реда*. Чинити што *преко срца*. *Преко мира* и *свег' уговора*. *Преко сваке правде*. Најмлађа им се сестра вери *преко њих живих* и *старијих*.

181.

(Предлог *преко* сложен са *из* и *с*.)

Пред овим предлогом налази се и предлог *из*, који му додаје своје значење: Онда ови *из преко Мораве* опале из пушака. Са Московом *из преко свијета*. *Из преко мора*.

Тако и *с*: *С преко мора* отуд од Латина. *С преко света*.

Примедбл. Овај предлог гласи и *прео* и *про* [65], а у староме прѣко, на пример: Ако ћеш и у везира *прео воде* поћи. И кренули *про Леђена града*. Кои гредоу прѣко моѥ ѯемлѥ.

---

[65] Изостављајући к, као што него може изоставити г (боље кажи нео ти је било) и по том претварајући ео у дуго о, као што је и но (боље у гроб но бит' роб).

Други падеж с предлогом:
према **и** ***против*** **(или** ***проћу,*** **и** ***спроћу*** **или** ***супрот*****).**

182.

(Значење предлога *према.*)

С овим предлогом (који гласи и *прама*, а често преда се узима и предлог *с*, и кадшто крајње *а* изоставља: *спрама*, *спрам*[66], старо: прѣма) реч у 2. падежу показује, да је нешто окренуто ономе, што сама значи, на пример: На десној страни Дунава *према острва.* Кад је био *спрема манастира. Прама свеће, спрама сунца, спрам месеца.*

У пренесеном значењу: А Виде је красан пријатељу — *према тебе, према дома твога.* Кад је *према мене* тако неправедан. Пријатељство, које имаш *спрам мене* и *моје сиромашке куће.*

183.

(Непријатељство.)

Овако у пренесеном смислу окренуто може што бити чему непријатељски, ако се и не каже изреком, као: Ја сам могу *спрам једнога* стати. Везир оправи *спрама једнијех* и *другијех* по 2000 људи

184.

(Поређење.)

Кад су ствари овако обрнуте једна другој, могу се и поредити, на пример: А Босна је *спрама Румелије* — ка' да ставиш сахан на тепсију. За то је *према снаге своје* довољно оптерећен.

185.

(Предлог *према* сложен са *на.*)

Овај предлог узима преда се и *на*, као: Баш *на према нахије црничке. На спрам њега* уставља зеленка. Шта је Турска *на спрама Русије*?

---

[66] Предлог с с 2. падежем показује одакле, али се њим казује и где; по том је према и спрама једнога значења као врх и сврх.

Примедба. Овај ћемо предлог видети и са седмим падежем.

186.

(Значење предлога *против*[67].)

С предлогом *против* реч у 2. падежу показује — као и с предлогом *према* — да је нешто обрнуто ономе, што сама значи, на пример: Зора га је бела забелела — *проћу пусте куле карауле.* Ја усадих виту јелу — *супроћ јеле* жуту дуњу.

Примедба. Нема примера са *против* у овоме са свим простом смислу, али опет овде пристаје: Лесица у ноге *против табана* а у руке *против длана.*

187.

(Поређење.)

У пренесеном смислу може што бити обрнуто чему, кад се с њим пореди (али ни у том значењу немамо *против*) на пример: *Проћу губера* ваља се пружати. У тих је котлова врат *спроћу ширине* дна одвећ узан.

188.

(Непријатељство.)

Особито може што бити овако обрнуто чему непријатељски, или само кад се не подудара с њим, и тада је *против* обичније него *проћ*, као: Почетак буне *против дахија.* Начинивши опкоп *против Адакале.* Да су *против цара.* Који није са мном, *против мене* је. *Противу њихове воље.* Ако се *против жеље* и *труда* буде што украло. Све су ово погрешке *против оригинала.* Као да би то *супрот војништва* било и јунаштво сметало. Све стоји *на супрот нас.*

---

[67] Који гласи и проћ, а може на крају и у имати: противу, проћу, и често преда се узима предлог с (су): проћ, спроћу, супроћ, супротив, супрот. — Пред супрот налази се још и на: на супрот.

Примедба. У старим књигама има *против* и кад је што пријатељски у овом смислу окренуто: И њих одобровољити *против мене*. — Ни пријатељски ни непријатељски, него само у пренесеном значењу, обрнуто је нешто у оваким примерима: *Противу Бога* неблагодаран је.

Трећи падеж без предлога.

189.

(Шта показује реч у трећем падежу.)

У трећем падежу реч показује, да нешто ступа у свезу с оним, што она собом значи, на пример: Кад се *иде кући*, ходу је крај у кући, по чему се довољно може разумети речена свеза.

А.

190.

(Различни начини овога ступања.)

1. Свеза с чељадетом бива, кад се с њим меша или какав посао има, на пример: Ево су *ти* гости дошли. Хајдемо *судији*. — Овамо иду и оваки примери, у којима у речену свезу ступају ствари с чељадма, чељад са стварима, и ствари међу собом, као: Камен дође *војводи Кајици*. Доћи ће и *њему* црн петак. Свака тица *своме јату* иде.

2. Ступање беше довде најпростије исказано: глаголом *ићи*; али по себи се разуме, да може бити и друго свако, на пример: Да похити *кући*. Пак притрча *рањену јунаку*. Кад жена приспе *својој кћери*.

3. И у помислима: *гонити*, *водити*, *носити*, *возити*, и тако даље, само су различни начини овога ступања: Да га поведемо *манастиру*. Дај трговче, изнеси *ми* платна. Пустите га *жени* под шаторе.

191.

(Трећи падеж уз давање.)

И давањем се долази у оваку свезу, на пример: Бог *ти* добро дао! Не дај ме *мојему супарнику*.

Што бива у давању, оно може бити свагда, кад се како год учини, да у кога буде што; за то 3. падеж стоји и уз оваке помисли: *делити, даровати, поклонити, одсећи, писати, бацити, пружити, пометнути, подмаћи, узети, позајмити, заложити, вратити, накнадити, присвојити, задобити, набавити*, и тако даље, на пример: Добит делисмо, од које и *вама* део учинисмо. Да власт *себи* присвоји. — Тако је и ово: Што је чије и што *коме* иде. Да *свакоме* од њих по мало допадне. Дај ми део од имања, што припада *мени*.

192.

(Трећи падеж уз говорење.)

Што се говори, долази у свезу с оним, који слуша; за то 3. падеж стоји уз глаголе: *говорити, рећи, велим, казати, беседити, зборити, отказати, заповедити, обрећи*, као: Ал' говори ујна *нећачици*. Боље је доброга служити, него *рђаву* заповедати. *Свакоме* све обрече.

Што бива у говорењу, оно може бити свагда, кад се како год учини, да ко што дозна, на пример: *назвати коме* Бога, божју помоћ; *одазвати се коме; викати, напоменути, јавити (—се), расписати, наручити, препоручити, показати, махнути, намаћи*. — Тако је и ово: Неко нас је *њему* опаднуо. Испуни што си се *Богу* заклео. Правдати се *коме*.

193.

(Трећи падеж уз различне радње.)

У оваку свезу може ступити свака радња, на пример: Чињаху велику радост *својој браћи*. Ради *себи* о глави. Одреши *му* свезу на рукама. Отвори

ми врата. — Да се не би применило *ономе*, који ово говори.

Овамо иду и оваки примери, у којима се крајности додирују, те се примицање промеће у одмицање: Кад *малом детету* изваде који зуб. *Граду* врата рано затворајте. Те почупа цвеће *девојкама*. И децу *ми* храни и храну *ми* штеди. Манојла *ти* брата погубио. Примите *му* коња и оружје. Сачувај *нам* Боже господара. Ако би *вам* мобу прихватио. Не прими *им* ово за грех. Татарин је *оцу* оте. Не ће *ми* узети главу. Заиска *му* од злата јабуку. Не тражим *ти* ни ово ни оно. А што сам *ти* излагао?

Овако уз радњу стоји 3. падеж и у оваким примерима: Помози сам *себи*. Већи ће служити *мањему*. Око му *оку* добра не мисли. Вештина се хоће *свачему*. Свак *себи* воли. Не ће ништа *кући* да привреди. Ваља ми *цркви* наследовати. Бранити *коме* што, запретити, допустити, опростити. Шта *јој* сметате? Суди *нама* честити суднја. Светити се, ругати се, брукати се, смејати се, удворити се, умиљавати се, молити се *коме* или *чему*.

Овамо иду и оваки примери: Па се *цару* часно поклониште. Уклони се *пијану* као и *луду*. Уступити, угодити, покорити се, противити се, супротити се *коме*. Ја не могох *срцу (сили божјој)* одолети. Ал' *јунаку* одолела жеђца. Ране су *ми* одолеле. Опрети се, одметнути се, изневерити се на пр. *цару*. Не ће она *ни једноме* од нас одбећи. — Тако је и ово: злобити, пакостити, завидети, забавити, замерити *коме* што. Ако *нам* зазире срце наше. Ја то *теби* могу презрети као мати. Стане *му* срећу честитати. Наздравити, напити, додијати, досадити, наудити, шкодити, заглушати, грешити, одужити се *коме*. — Вероваше *писму* и *речи*, коју рече. Можеш *му* све разумети, разабрати. Сећати се, чудити се, радовати се, веселити се, надати се *чему*. *Животу* се *своме* боји. Препанути се *ко му*.

Примедба. Овде може бити место и оваким примерима: Коју но сам *везу* научила. Учећи их *речи божијој, путу божијем, математици, тој вештини, злу.* Свака штета учи човека *памети.* Учио се *војничким наукама.* Научише се *памети.* Јер су *својим* привикли *горама.* Навикнути се *чему.*

194.

(Трећи падеж уз бивање.)

1. Што се у горњим примерима каже, да неко чини, оно може и само бити; по томе ступање у оваку свезу имамо и кад што бива, на прилику: Да ако и *мени* кад сване. Зар је *мени* побро преминуо? Отишао *ми* брат на војску. Пауна *нам* ноге боле. Још *ти* једно недостаје. — Немој *ми* на јаде пристајати. За тим није *ми* стало. Шта је *теби* стало — што ја радим (— за то)?

Овамо иду и оваки примери: Врло *му* се жао учинило. Шта *вам* се чини? Како *ми* се види. *Вама* да не дотужи добро чинити. Већ *ми* је догрдело; кад *човеку* догусти. — *Коме Србину* то не ваља. Срамота *ми* врло дотешчала (дотежала). Мили *ми* се радити. Мирише *му* сва соба. Ви *ми* се смилујте. Ражали *јој* се. *Господару* се сажали за тим слугом. *Чисту образу* мало воде треба. Ја ћу *теби* једаред врло требовати. Кад *ти* затребам. Не требаш *ми.* Шта *нам* требају више сведоци. Он је мој син, али га *мени* сад ваља слушати. Што ће *мени* три товара блага? Шта ће *му* то? Не приликује *му.*

2. Тога је значења уз глаголе с речју *се* (јер и они показују да што бива) 3. падеж, у коме стоји оно, што би глаголу било подмет, да је без *се,* као: Не ће *ми* се. Не хоће се *мени* дангубити. Прохте *ми* се једном путовати. Види *ми* се. Ко хоће да *му* се види, нека носи свећу напреда. Не даде *ми* се. Спава *ми* се. Ал' се *њему* мало задријема.

3. Бивање исказано у горњим примерима глаголом самим, може бити раздељено између друге

какве речи и глагола *бити*, то јест може се казати глаголом *бити* и још каквом речју, на пример: Жива *ти* је мати. Златна су *јој* крила. Мајка вели, још *јој* је нејака. Мушко *ми* чедо плачљиво. Мртав паде, жалосна *му* мајка. Црн *ти* образ...! И крепка *ти* десна рука била — и оштра *ти* бритка сабља била — слободне *ти* очи на Турчина! — Тако је и ово: Нокти су *му* орати би мог'о. Он назвавши јој помози Бог, запита је чије су *јој* овце. Јесу *нама* у животу слуге. Јеси ли *ми* данас у животу? Да је моја не бих ни жалила, него *ми* је суседина била.

Овамо иду и оваки примери: *Моме* сам *коњу* лагахан. *Сваком* своје лепо. *Чистима* је све чисто. Огледајући свакој девојци (папучу) на ногу, али *којој* дуга, *којој* кратка, *којој* уска, *којој* широка. Истражујте што је *Богу* угодно. Свак је *себи* најближи. Да су *народу* познате речи. Просто да *му* је! Мучно *му* је ићи без оружја. Све *ми* је слободно, али није све на корист. Мило *ми* је. Драго *ми* је. Мрско *му* беше то. Јер је ружно *жени* да говори у цркви.

Тако је и ово: Рад је, противан је, мукает је *чему*. Па ћемо *ти* бити покорни, послушни. Милостив буди *мени грешноме*. Дужан, крив бити *коме* или *чему*. Вичан, вешт *томе послу*. Није прилично *нама*. *Оцу* је сличан (приличан) главом. Прикладан *чему*. Да буде једнако *телу* славе његове — *њему* раван.

Овако иду и оваки примери: Брат *му* је. Друга *јој* је. Милица је *Лазу* суђеница. Није *му* кум. *Чему* си муштерија? Може л' бити свој *земљи* госпођа. Госпођа си ти, млађи смо *ти* ми. Ал' је раја *градовима* глава. Да сам војник *цару* до вијека. Ђенерал *му* шћаше бити. Који хоће пријатељ *свету* да буде. Нико *себи* злотвор није. Нико сам *себи* судија не може бити. Ви сте сведоци *овоме*. По њој пасу два пауна... девојка *им* чобаница. Који улази на врата, јест пастир *овцама*. Не мешај се у оно, што *ти* није посао. Ово биште угледи

нама. Девојке су ископ, али и част *кући*. Што *Момчилу* таман калпак био, — Вукашину на рамена пада. Лек *чему*. То буде највећи узрок *раздору*. Обична цена *чему*. Воља *ти* је. Невоља *ми* је. Част *ми* је, — стид, зазор, ред, време, закон *ти* је. *Њојзи* је име Јелена. Како *ти* је име? Тако је било име *моме домаћину*. То *ми* је девета брига.

Тако је и ово: Да *ти* је на здравље! На част *му* лаж! Цаба *ти* — аманет *ти* то и то. Доста *ми* је, мало *ми* је. Колико *теби* толико и *мени*. Залуд *теби* што си лепа. Што *му* није од потребе (за потребу). По вољи *ми* је, близу *ми* је, с неруке *ми* је, за невољу *ми* је. *Лешници* на погледу. Где је *свему свету* на видику. *Незвану госту* место за вратима. *Твоме ђогу* и *твоме јунаштву* — свуд су броди ђе гођ дођеш води.

Овамо иду и оваки примери: Добро *ми* је, и бољем се надам. Ласно је *теби*. Како *ми* је тако *ми* је. Жао *ми* је (—дара; — на те). Није *им* мило. Благо *мајци!* Тешко *њему*. Јао *ономе*, кога жале! Аох, авај, куку, леле *мени!* Шта *вам* је? Што би *теби*? Ми ћемо начинити да *вама* ништа не буде. Зима *ми* је, врућина *ми* је. Брига *баби* за то. Није *му* мар. Мука *ми* је. Биће *Турком* мука. Сад су *мени* двоји троји јади. Кад *ти* буде кака невоља. Учини ми, кад *ми* је потреба. Срамота *ми* је. Посади се домаћине, нека *ти* је част. Сад је *Коси* дванаест година. Кад је била *чеду* годиница. Има *му* много година. Кад би време *вечери*. Хоће *једном* бити према глави. Шта је *теби* до нас? *Вама* је најпрво за тим било.

4. Уз бивање стоји 3. падеж и у оваким примерима: Не знам где *ми* је глава. Где *ти* је мајка? Тамо су *ми* два нејака брата. Камо *теби* дружина остала? *Мени* је братац далеко. Нема *њима* два најбоља друга. И свој *своме* био на невољи. Ја ћу *теби* бити у невољи. Света служба и молитва — да *вам* буде у помоћи.

Б.

195.

(Начина, којим се у свезу ступа, нема, него тако ступање показује сам з. падеж.)

Довде су примери разређени по начину, којим се ступа у свезу; али њега може и не бити, него се место њега друго што казати о ствари, о којој З. падеж и сам показује, да с њим у свезу ступа. Тако имамо у песмама: И ето га до петнаест дана, — мој Тодоре, *бијелу Будиму*. Брже да си *граду Вучитрну*. Кад су били *белом манастиру*.

Осим песама ово је врло у обичају, кад ступање није у простом смислу, него онако какво је и у давању, на прилику: Укор и свјет *Фати*. Клетва *марви*. Хвала *Богу!* Од мене *му* поклон и поздравље. *Теби* здравље преболет' не могу. Моје благо *мојој старој мајци*. Док је *нама* здравља и памети. Биће *теби* вина изобила. Сад да су *ми* два сестрића моја! *Којима* реч би. Не знам од кога *ми* је. Од куд *њему* све ово?

Овамо иду и оваки примери: Нај *ти* прстен момче Ево *теби* везена кошуља. Већ ево *ти* моја кћи. Ево *ти* овога коња испод мене. Ево *вам* страже. Ево *ти* сина. Ево мене, а ето *ваш* рата с Турцима. Нуто *цару* велике невоље.

196.

(Заклетве.)

Тако је и у заклетвама: Ој Бога *ти*, Атлагића Злато! Бога *теби*, ђаконова љубо! Ој Бога *вам*, два путника стара. Ој Бога *нам*,...! Тако *мени* Бога великога! Богом *теби*, мила снахо моја!

197.

(Глагол у неодређеном облику ступа у свезу.)

Овамо иду и ови примери, у којима је оно, што у свезу ступа, изречено глаголом у неодређе-

ном облику: Да је *мени* лећи па умрети — а да *ми* је смрти не видети. Да је *коме* — погледати (послушати) било — стати па гледати. Да ли *ми* се мухом претворити. Да *ми* се кад опростити тога. Да *ми* није умријети с миром. *Коме* је путовати, није му које дријемати. Куда *ми* је сад ићи најпреће. Мени ево, захвалит' *ми* милом Богу, свашто овће запало. Не ћу то учинити, знати *ми* и кокотом орати. Мрет' *ми* данас, или мрети сјутра, — волим прије о мање грехоте.

Овако у реченицама сложеним, кад је једноме члану глагол у неодређеном облику, стоји у 3. падежу оно, што би глаголу било подмет, да није у неодређеној форми, а по њему и ово, што би подмету било прирок или прирочни додатак; ово је врло обично у старим књигама: Ѥгоже благословисмо быти ѥмоу краалю вьсѣ сниѣ дрьжавѣ. Събороу быти покелѣ. Не благоволихь лишѣноу быти моѥмоу сѣтомоу монастироу новобрьдьскаго обилиа.

Али у овој служби имамо 3. падеж и данас, само што је ређи, а ређи је само за то, што је и глагол у неодређеном облику ређи: Боље је и *рањену* него по све *убијену* (бити). Боље је с мужем од гумна до гумна него *самој* од сина до сина. Кажу, нејма смрти без суђења, — ма је лако и *суђењу* доћи — ће се смуте онаке гомиле. Лашње је *небу* и *земљи* проћи него ли *једној титли* из закона.

Особито кад је од две реченице, које су овако у једну састављене, прва така, да може имати 3. падеж, по чему се може мислити, да и овај 3. падеж њојзи припада, као: Мука се *срећну* родити а није му о храни мислити. Али му најпре треба пострадати и *окривљену* бити од рода својега. Штета *теби* погинут' од мене, — мени жао умријет' од тебе.

198.

(Последак и узрок = *на што* је и *за што.*)

Овако имамо ступање у свезу и с оним, што настаје од онога, што у свезу ступа, а и од самога ступања, и то у оваким примерима: *Чему* је баби зрцало? Шта т' се види, је л' *чему* ракија? Метати купуса *ручку* или *вечери.*

Последак се овако изречен узима и за узрок, као: *Чему* си се млада удавала? Буд утече јутрос уз планине, — *чему* брата остави својега?

199.

(Опет сам 3. падеж показује ступање у свезу.)

Начина, којим се у свезу ступа, нема ни у овим примерима, него ступање у свезу показује сам 3. падеж: Сиѥ повелѣниѥ пишє краљєвьство м и кнезоу доубровьчькомоу. Вльканъ, братъ Стєфаноу прьвовѣнчьчаномоу краљю. Он је као и отац *му.* Друг *цариницима и грешницима.* О Илија, *Брдској земљи* главо. Не ум'је Јане *кући* разлога, *селу* закона. Не говоре *Богу* по закону. На срамоту *теби* и *твојима.* Ово чините *мени* за спомен. Не чин' крви *брату* на весељу. Не можеш *му* се ослонити на веру. Вијела је *Богду* дворе. Свезаше је *коњма* за репове. Ће штир *коњу* расте до кољена. Укажи се *кули* на прозоре. Сједи млада *кули* на прозору. Де се попни *јели* на кичицу. Седи *мени* с десне стране. У очи *њему* против стадох. Не могаху противу стати *премудрости* и *духу,* којим говораше. Ја ништа не учиних противно *народу* и *обичајима отачким. Води* у дубине, *небу* у висине. На освитак *недељи* дођоше. *Двору* на погледе. Кад је први пут дошао на помол (на домак) *Раваници. Јутру* на уранку, *ноћи* по јацији. Не имајући ни почетка *данима* ни свршетка *животу. Којима* се не зна старина — нема спомена. Нема *јој* мане. Каква је прођа *вину?* Онај ми је брат, који *ми* је добру рад. Злато ми треба *коњу* на узду.

B.

200.

(Кад није право ступање у свезу.)

Овако се ступање у свезу често говори и кад га управо нема, да би се показало, да се нешто дели с оним, с чим се каже да се у свезу ступа, а то је лична замеиица за 1. и 2. лице у једнини и повратна (ми, ти, си), на пример: Ја ћу *ми* тебе сјетоваť. Ћу *ми* пита громовник Илија. Господ *ми* те даривао (*ми* вам здравље дао). Ej јеленче, једне *ти* смо среће. Чарна горо, пуна *ти* си лада. Чудна *ти ми* годиница дође. Тешко *си* мени без тебе.

201.

(Примицање казује се ступањем у свезу.)

Често се овако ступање у свезу казује и онда, кад се мисли само примицање, које се свршује онде, где је крај ономе, с чим се каже да се у свезу ступа[68], на пример: Ко од вас бринући се може примакнути *расту својему* лакат један. Прикуче се *јами* још ближе. *Огњишту* га домамила. Бојна копља *земљи* положише. Гледну Муса *брду* и *облаку*. Приниједе бритве *гроздовима*. Змија *ми* је љута прионула. Приви се *Петру* делији. *Сињу* ми *мору* магла западе. — Према том је и ово: На ћемије *води* натурише. Укопа је *земљи* до појаса.

Трећи падеж с предлогом.

Трећи падеж с предлогом: к.

202.

(Значење предлога *к* или *ка*.)

У 3. падежу с овим предлогом реч показује, да се нешто миче онамо, где је оно, што она сама

---

[68] Као што код предлога д о и к о д видесмо да се и свеза, у којој се стоји, може заменити свршетком примицања овакога, или бављењем на месту, где се овако примицање свршује (види правило 60. и 69.).

значи[69], на пример: Ту је расла брекиња, *к њој* доходе чобани. Кад дођу виле *к очима*. Иду управо *к цркви*. Ходи *к мени*, сине. Хајдемо *к Премудроме* да нас он намири. Отиде у хајдуке *к Станоју Главашу*. Оде *к врагу* катанија. Иди сад одмах *к њему* у собу. Кад дође *к себи*. *Ка Крушевцу*, *ка Ђурђевој кули*. Оде право *ка Прилипу граду* — *ка својему двору бијеломе*. И *ка теби* царе доходио. *Ка ономе зелену језеру*.

Примицање може бити и друкчије него у горњим примерима: Колубара текући од југа *к северу*. Опази побратима где се упутио управо *к његовој кући*. Да га не пуштају *к Београду*. Носи књигу *ка граду Солуну*. Него је пошљу *ка говедарима*. Стане пливати *ка крају*. Потрчи брже боље *ка кориту*. Положиште их *к ногама Исусовим*. И сад се једнако приближавају *к народном језику*.

Тако је и ово: Па узео *к себи* синовицу. Не ваља свашта *к срцу* примати. Већ ме зове *ка Јерусалиму*.

203.

(Примицање у пренесеном смислу.)

Место је казано радњом, која на њему бива, у овом примеру: Јунаци су *к игри* дошли.

Примицање у пренесеном смислу имамо и у оваким примерима: У том су се једнако приправљали *к рату*. Прилепиће се *к жени својој*. Приволеше га *к мени*.

У овом се смислу примиче радња к ономе, што се њом учини, али врло ретко: Греше не *к смрти*.

---

[69] На ово је налик сам 3. падеж, и 2. с предлогом д о, али се све троје разликује између себе у првом главном значењу: ко дође д о к о г а, он стане, кад буде крај њега; ко дође к о м е, он се дошавши до њега помеша с њим; а ко дође к а к о м е, он само пређе место, које је између њих двојице (а по том може учинити и прво и друго).

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ
Р19 Ср III 35/2/1.1

Друга свеска синтаксе изаћи ће до Митрова

дана 1864.

Ј. Бошковић.